

Code mixen in Nederlands - Papiamentu

Een onderzoek naar het gebruik van twee talen

Anna van der Meer #3342131

Nederlandse Taal en Cultuur

Bachelor eindwerkstuk

Begeleider: dr. Jacomine Nortier

Universiteit Utrecht

29 juni 2012

Inhoudsopgave

	Samenvatting	
1	Inleiding	5
2	Theoretisch kader	7
2.1	Definitie van codewisselen	7
	2.1.1 Alternantie	7
	2.1.2 Insertie	8
	2.1.3 Congruente lexicalisatie	8
	2.1.4 Ontlening	9
2.2	Conversatieanalyse	10
2.3	Welke vragen stellen bij een conversatieanalyse?	12
2.4	Grammaticaal model (insertioneel)	15
	2.4.1 Matrix Language Frame model	15
	2.4.2 Markedness Theory	17
2.5	Papiamentu	17
	2.5.1 Achtergrond van het Papiamentu	17
	2.5.2 Kenmerken van de structuur van het Papiamentu	18
2.6	Eerder onderzoek naar code mixen in Nederlands / Papiamentu	21
2.7	Typen code mixen: Intrasententieel / Intersententieel / Extrasententieel / Interspreker	21
2.8	Onderzoeksvragen	22
2.9	Hypotheses	23
3	Methode van onderzoek	25
3.1	Hoe worden de data verzameld?	25

3.2	Proefpersonen	25
3.3	Transcriptie	26
3.4	Wat wordt op welke manier geanalyseerd?	27
4	Analyse	29
4.1	Taalkeuze per deelnemer	29
4.2	Intrasententieel, intersententieel, extrasententieel of interspreker?	30
4.3	Alternantie, insertie of congruente lexicalisatie?	36
4.4	Conversatieanalyse	36
4.5	Discourse-gerelateerde alternantie, discourse-gerelateerde insertie of voorkeur-gerelateerd code mixen?	46
5	Conclusie	49
5.1	Beantwoording onderzoeksvragen	49
5.2	Hypotheses	50
5.3	Discussie	52

Bibliografie

Bijlage: dataset

Samenvatting

Dit onderzoek gaat over codewisselen in Nederlands en Papiamentu in een huiselijke situatie. In navolging van Muysken (2000) worden alle gevallen van codewisseling benoemd als code mixen. De gebruikte theorieën zijn de volgende: er wordt onderscheid gemaakt tussen alternantie, insertie en congruente lexicalisatie volgens de theorie van Muysken (2000). Bij alternantie gaat de spreker van het ene taalsysteem compleet over op het andere taalsysteem. Bij insertie wordt er in het ene taalsysteem een element ingebed vanuit het andere taalsysteem. Er wordt echter niet overgeschakeld van het ene naar het andere taalsysteem. Congruente lexicalisatie houdt in dat twee zeer aan elkaar verwante talen, op zowel grammaticaal als lexicaal vlak, door en naast elkaar gebruikt worden. Verder wordt er nog ingegaan op ontlening, omdat dat ook voorkomt in de gebruikte data. Bij ontlening is een woord uit een vreemde taal opgenomen in het lexicon van de eigen taal. Dit is dus geen mixen. De data worden verder geanalyseerd vanuit een conversatieanalytisch perspectief, wat inhoudt dat er wordt gekeken naar het niveau van de conversatie. Wat gebeurt er in een uiting en hoe houdt dat verband met de voorgaande en volgende uiting? Dit wordt uitgelegd aan de hand van het werk van Auer (1998) en Li Wei (1998). Bij het beschrijven van de data wordt ook gebruik gemaakt van het Matrix Language Frame model van Myers-Scotton (1993), die stelt dat er een basistaal (ML) en ingebedde taal (EL) is. Het type code mixen kan intersententieel (tussen zinnen), intrasententieel (binnen zinnen), extrasententieel (buiten zinnen) of interspreker zijn (tussen sprekers). De belangrijkste vragen die in dit onderzoek gesteld worden zijn: hoe wordt er gemixt en waarom wordt er gemixt? Deze vragen worden beantwoord aan de hand van de beschreven theorieën. De hypothesen zijn dat het mixen vooral alternerend is, dat het mixen vooral intersententieel en interspreker is, dat het mixen vooral voorkeurgerelateerd is en dat het mixen ongemarkeerd is. Verder wordt er voorspeld dat het Nederlands de dominante taal of Matrix Language is. De gebruikte data zijn verzameld in persoonlijke kring. Het is een geluidsfragment waarin gesprekken zijn te horen tussen de informant en zijn drie familieleden. Het fragment is getranscribeerd en het transcript is geanalyseerd. Uit de analyse blijkt dat er inderdaad vooral alternantie voorkomt, er vooral intersententieel en interspreker gemixt wordt, Nederlands inderdaad de dominante taal, het mixen ongemarkeerd is en er komt regelmatig voorkeur-gerelateerd code mixen voor. Er komt echter ook regelmatig discourse-gerelateerde alternantie voor.

1 Inleiding

Codewisselen is een interessant communicatief verschijnsel dat zich overal voordoet. Iedereen kent wel iemand die tweetalig is geworden in de kindertijd of op latere leeftijd, die in een bepaalde situatie twee talen naast of door elkaar kan gebruiken. Er is dan ook al veel onderzoek gedaan naar dit fenomeen. Hierbij kan een onderzoeker te werk gaan vanuit verschillende perspectieven. Er is bijvoorbeeld het sociolinguïstische perspectief, het grammaticale perspectief en het conversatieanalytische perspectief. In dit onderzoeksverslag ga ik trachten het verschijnsel codewisselen enigszins te doorgronden. Ik ga hierbij voornamelijk te werk vanuit het perspectief van de conversatieanalyse volgens de theorie van Peter Auer (1998). Om mijn data te kunnen beschrijven maak ik ook gebruik van een grammaticaal perspectief. In dit geval werk ik met de theorieën zoals deze worden beschreven in het werk van Pieter Muysken (2000) en Carol Myers-Scotton (1993).

In hoofdstuk 2 worden alle theorieën besproken die relevant zijn voor dit onderzoek. Als eerste bespreek ik mijn definitie van codewisselen. Hiervoor maak ik gebruik van de theorie van Muysken (2000), die alle gevallen waarin twee of meer talen worden gebruikt binnen een interactionele uitwisseling ziet als code mixen. Vanaf nu zal ik dus alle gevallen van codewisseling aanduiden als code mixen. Vervolgens bespreek ik de theorie van conversatieanalyse. Via een conversatieanalyse probeert men uit te leggen wat er tijdens code mixen gebeurt op het niveau van de conversatie. Op die manier kunnen functies worden toegekend aan het mixen. Deze theorie wordt uitgelegd aan de hand van de artikelen van Auer (1998) en Li Wei (1998). Verder bespreek ik in hoofdstuk 2 het Matrix Language Frame (MLF) model van Carol Myers-Scotton (1993). Dit is een belangrijk model om code mixen te kunnen beschrijven vanuit het grammaticale perspectief. Onderdeel van het MLF model is de Markedness Theory, wat ook in hoofdstuk 2 besproken zal worden. Omdat dit onderzoek gaat over code mixen in Nederlands en Papiamentu, zal ik in het Theoretisch kader ook informatie geven over het Papiamentu als taal. Ik bespreek dan zowel de achtergrond van de taal als de structuur. Aansluitend hierop zal ik aangeven wat voor onderzoek er al gedaan is naar code mixen in Nederlands en Papiamentu, voor zover dat relevant is voor mijn onderzoek. De laatste theorie die besproken wordt zal gaan over de verschillende typen code mixen. Er wordt onderscheid gemaakt tussen intrasententieel, intersententieel, extrasententieel en interspreker code mixen. De bespreking van de literatuur leidt tot de onderzoeksvraag met subvragen en hypothesen.

In hoofdstuk 3: Methode van onderzoek bespreek ik de stappen die ik heb gezet in mijn onderzoek om uiteindelijk de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. Hier vertel ik hoe de data zijn verzameld, hoe de transcriptie is aangepakt en hoe de analyse is aangepakt. Ook geef ik achtergrondinformatie over mijn proefpersonen.

Vervolgens bespreek ik in hoofdstuk 4 de analyse van de data. Ik geef eerst een overzicht van alle uitingen die zijn gevonden in de data. Voor elke spreker wordt aangegeven hoeveel uitingen diegene gedaan heeft en in welke taal. Dan bespreek ik de inhoudelijke analyse aan de hand van de theorieën die zijn besproken in hoofdstuk 2.

In hoofdstuk 5: Conclusie bespreek ik mijn bevindingen. Wat ben ik tegen gekomen in de data? Welke conclusies kan ik hieruit trekken? Welke antwoorden kan ik geven op de onderzoeksvragen? Vervolgens worden de hypothesen besproken, waarbij zal blijken dat zij voor het grootste deel kloppen. In de discussie, die een onderdeel is van dat hoofdstuk, bespreek ik in het kort waarom de hypothesen al dan niet kloppen.

De bibliografie geeft een overzicht van al het gelezen en gebruikte materiaal dat heeft bijgedragen aan de totstandkoming van dit verslag.

In de bijlage kan de dataset gevonden worden die is gebruikt voor dit onderzoek.

2 Theoretisch kader

In dit hoofdstuk worden de theorieën besproken die zijn gebruikt bij dit onderzoek. De bespreking van de literatuur leidt tot de onderzoeksvragen en hypothesen.

2.1 Definitie van codewisselen

Muysken (2000) geeft een eigen invulling aan het begrip codewisselen. Hij spreekt liever van code mixen. Onder mixen vallen de volgende categorieën: alternantie, insertie en congruente lexicalisatie.

2.1.1 Alternantie

Het begrip codewisselen noemt Muysken alterneren. Als tweetalige sprekers alterneren zijn ze bedreven in beide talen. Beide talen worden symmetrisch gebruikt. Alternantie komt vooral voor in taalgemeenschappen waarin beide talen stabiel zijn en waar het gebruikelijk is om meerdere talen te spreken op dagelijkse basis. Omdat het gebruik van meerdere talen dan zo ingeburgerd is, is het voor een tweetalige makkelijk om van het ene taalsysteem over te schakelen op het andere taalsysteem. Hier kan sociale druk bij optreden. Het is dan bijvoorbeeld gebruikelijk om op school de ene taal te gebruiken, maar in de sportschool de andere taal. Volgens Muysken kan alternantie op verschillende plekken in de zin voorkomen. 'Some authors have used the term 'switching' for language interaction between clauses, and 'mixing' for intra-clausal phenomena. This distinction parallels my distinction between alternation and insertion, but does not coincide with it, since in my framework alternation often takes place within the clause as well.' (Muysken, 2000, p. 4). Er kan dus gealterneerd worden binnen de zin (intrasententieel) of tussen zinnen (intersententieel). Het belangrijkste kenmerk van alternantie is dat er van het ene taalsysteem compleet wordt overgegaan op het andere taalsysteem. In paragraaf 2.7 leg ik preciezer uit wat de begrippen 'intrasententieel' en 'intersententieel' betekenen. Een voorbeeld van alterneren is:

Voorbeeld 1: Alternantie

Les femmes et le vin, *ne ponimayu*
 'Vrouwen en wijn, ik begrijp het niet'
 Frans-Russisch, Timm (1978)
 (Muysken, 2000, p. 5)

2.1.2 *Insertie*

Bij insertie worden elementen uit de ene taal gebruikt in de andere taal. Het gaat hier meestal om lexicale elementen. Het hoeft niet per se te gaan om enkele woorden, het kan ook met constituenten. Dit komt meestal voor in asymmetrische taalgemeenschappen. Je kunt denken aan vroegere koloniale gebieden of asymmetrische taalgemeenschappen als resultaat van immigratie. Het belangrijkste verschil tussen alternantie en insertie is dat bij alternantie volledig wordt overgeschakeld naar het andere taalsysteem, terwijl bij insertie slechts een element uit de ene taal wordt ingebed in de andere taal. Een voorbeeld van insertie is:

Voorbeeld 2: Insertie

Yo anduve *in a state of shock* por dos días
 ‘Ik liep twee dagen in geschokte staat rond’
 Spaans-Engels, Pfaff (1979)
 (Muysken, 2000, p. 5)

In voorbeeld 2 wordt een element uit het Engels ingebed in het Spaans, zonder dat daarbij de grammatica van het Engels of het Spaans wordt aangepast.

2.1.3 *Congruente lexicalisatie*

We spreken van congruente lexicalisatie wanneer het lexicon afkomstig is uit twee of meer talen, met een gedeelde grammaticale structuur. Dit kan gevonden worden wanneer talen sterk aan elkaar gerelateerd zijn. Men kan denken aan het Nederlands en Fries. Muysken geeft het volgende voorbeeld voor het Nederlands en Fries:

Voorbeeld 3: Congruente lexicalisatie

En de partij dy’t hy derby blaasde, is net [**foar** herhaling vatbaar]
 ‘En de partij die hij erbij blies, is niet **voor** herhaling vatbaar’
 Fries/Nederlands, Wolf (1995)
 (Muysken, 2000, p. 6)

Het woordje ‘foar’ is qua klank zodanig gelijk aan het Nederlandse ‘voor’ dat het een punt kan zijn om van het Fries over te gaan op het Nederlands. Op deze manier kunnen het Fries en het Nederlands door en naast elkaar gebruikt worden op een manier die verschilt van alternantie en insertie, waarbij twee aparte taalsystemen werkzaam zijn.

Volgens Muysken dragen alle grammaticale modellen die bedacht zijn door andere taalkundigen bij aan het beschrijven van de grammaticale aspecten van code mixen, maar geen enkel model kan een volledig overzicht geven van

de grammaticale mogelijkheden. Zo is bijvoorbeeld het Matrix Language Frame model (Myers-Scotton, 1993), zie paragraaf 2.4, slechts insertioneel, terwijl veel modellen die gebaseerd zijn op constraints (bepaalde principes) slechts alternerend zijn. Muysken heeft de bestaande theorieën geprobeerd samen te voegen waardoor alle processen beschreven worden. De 'theorie' van Muysken werkt daarom zowel insertioneel als alternerend. Omdat alternantie en insertie verschillende processen zijn, kan het verklaren waarom code mixen zich niet altijd hetzelfde gedraagt. Het zijn verschillende systemen waarmee men kan mixen, die verschillend werken. Ook congruente lexicalisatie is een manier van mixen die compleet anders werkt. Bij alternantie gaat de spreker van het ene taalsysteem compleet over op het andere taalsysteem. Bij insertie blijft men het ene taalsysteem volledig gebruiken, alleen wordt een element uit de andere taal ingebed. Bij congruente lexicalisatie gebruikt men beide taalsystemen. De grammaticale structuur van beide systemen ligt dan zeer dicht bij elkaar. Verder wordt het lexicon van beide talen gebruikt. Dit is dus geen kwestie van gescheiden taalsystemen die om en om gebruikt worden, maar een kwestie van beide taalsystemen naast en door elkaar gebruiken.

2.1.4 Ontlening

Ontlening is het proces waarbij een woord uit een taal in een andere taal wordt opgenomen in het lexicon. Een voorbeeld is het Engelse woord 'computer', wat is afgeleid van het Engelse woord 'compute', wat staat voor 'verwerken'. Dit oorspronkelijk Engelse woord wordt gezien als onderdeel van de Nederlandse taal, geleend uit het Engels. Het is een leenwoord. Ontlening is een ander proces dan wat zich afspeelt tijdens code mixen. Bij code mixen worden beide talen erkend als aparte taalsystemen en elementen die daaruit worden gebruikt blijven onderdeel van dat aparte taalsysteem. Bij ontlening wordt het geleende woord onderdeel van het andere taalsysteem en kan het aangepast worden aan de grammaticale regels en de uitspraak van die taal. Het Papiamentu kent veel leenwoorden dankzij de vele invloeden van andere talen tijdens het ontstaan van de taal. Tijdens de analyse van de data is het belangrijk om onderscheid te kunnen maken tussen woorden die geleend zijn en die dus onderdeel zijn van het Papiamentse lexicon, en woorden die gemixt zijn. Een hulpmiddel hierbij is een Papiaments woordenboek. Als een woord, dat gemixt lijkt te zijn, in het woordenboek is terug te vinden, is het onderdeel van het Papiamentu en zal het hoogstwaarschijnlijk een leenwoord zijn. Staat het woord er niet in, is de spreker aan het mixen.

2.2 *Conversatieanalyse*

Code mixen heeft en creëert communicatieve en sociale betekenis. Het conversationele niveau van een gesprek is gerelateerd aan zowel de grammatica als de sociale en ideologische structuren waar de voorkeur voor een taal aan is gerelateerd. Dit conversationele niveau kan in tweetalige gesprekken echter zodanig onafhankelijk zijn van de grammatica en sociale achtergrond, dat het uitermate interessant is om te analyseren wat er precies gebeurt in de conversatie (Auer, 1998). Wat gebeurt er in de conversatie en hoe verhoudt zich dit tot de sociale en culturele context?

Manieren waarop de sociale en culturele context zijn verbonden met de conversationele structuur:

- Discourse-gerelateerd alterneren. 'The use of code-switching to organize the conversation by contributing to the interactional meaning of a particular utterance.' (Auer, 1998, p. 4). Bijvoorbeeld, wanneer in een conversatie een bepaalde uiting niet wordt begrepen door de ander ('Qué hora es?'), de spreker het probeert in een andere taal, die wél wordt begrepen door de ander ('Wie spät?'). Hierbij gaat de spreker volledig over op het andere taalsysteem. De spreker zoekt naar een oplossing voor het communicatieve probleem: het feit dat hij niet wordt begrepen. De oplossing: het gebruik van een andere taal.
- Discourse-gerelateerde inserties. Inserties van elementen van de ene taal in de andere taal. Deze dienen om kennis op te roepen van de interactiegeschiedenis en culturele context, van bijvoorbeeld de taal waarin dat element wordt gerealiseerd. Auer geeft het voorbeeld van de insertie van 'Nichtraucher' in een verder Spaanse conversatie (Auer, 1998, p. 7). Omdat de Duitse omgang met roken totaal verschillend is van de Zuid-Amerikaanse gewoontes, wordt hier de Duitse term gebruikt om het contrast scherp weer te geven. Dat contrast wordt hier dus veroorzaakt door een cultureel verschil. Door te kijken naar de context waarin een dergelijke insertie voorkomt, kan wellicht een discourse-gerelateerde functie vastgesteld worden.
- Voorkeur-gerelateerd code mixen. Dit verschijnsel omvat alle interactionele uitingen die een onderhandeling uitdrukken over de keuze voor de taal. Als de een bijvoorbeeld consequent in taal A blijft spreken, en de ander consequent in taal B, is dat divergent ('uit elkaar bewegend') mix-gedrag. Als er echter overeenstemming wordt bereikt over de keuze voor de taal, dus als beiden in taal A verder gaan, is dat convergent ('naar elkaar toe bewegend') mix-gedrag. Deze onderhandelingen hoeven niet direct gerelateerd te zijn aan iemands

voorkeur voor een taal of persoonlijke houding tegenover de ander, maar kan ook bepaald worden door de sociale, politieke of culturele context. Het fragment van de *farmer* en de *worker* is hier een mooi voorbeeld van (dit is tevens een mooi voorbeeld van de toegevoegde waarde van conversatieanalyse ten opzichte van slechts een sociolinguïstisch perspectief).

Fragment 1: Farmer & worker, Auer (1998), p.9-10

1	FARMER	Khu inzi khuli menyi hanu inzala- (‘As I live here, I have hunger-’)
2	WORKER	[interrupting:] <i>Njaa gani?</i> (‘What kind of hunger?’)
3	FARMER	Yenya khunzirila hanu- (‘It wants to kill me here-’)
4	WORKER	[interrupting again, with more force:] <i>Njaa gani?</i> (‘What kind of hunger?’)
5	FARMER	Vana veru- (‘Our children-’ [said as appeal to others as brothers])
6	WORKER	<i>Nakuuliza, njaa gani?</i> (‘I ask you, what kind of hunger?’)
7	FARMER	Inzala ya mapesa, kambuli. (‘Hunger for money; I don’t have any.’)
8	WORKER	You have got a land.
9		<i>Una shamba.</i> (‘You have land [farm].’)
10		Uli nu mulimi. (‘You have land [farm].’)
11	FARMER	... mwana mweru- (‘... my brother-’)
12	WORKER	... mbula tsendi. (‘I don’t have money.’)
13		Can’t you see how I am heavily loaded?

(Myers-Scotton 1983: 128, reproduced in Myers-Scotton 1993: 82)

Dit voorbeeld werd als eerste gebruikt door Myers-Scotton (1993). Myers-Scotton stelt dat het gebruik van Engels en Swahili in dit fragment gemarkeerde keuzes zijn (zie paragraaf 2.4), gezien het type conversatie en onderwerp. Volgens haar probeert de *worker* zich te distantiëren van de *farmer* door te mixen. Ze baseert haar analyse op kennis van het taalgebruik in Kenia en voert geen analyse uit op het conversationele aspect, waardoor zij het fragment anders interpreteert dan Auer. Auer gaat dieper in op de conversatie en laat zien dat de *worker* juist toenadering zoekt tot de *farmer* door van ‘niemands taal’ (Engels) naar ‘mijn taal’ (Swahili) naar ‘jouw taal’ (Lwidakho) te alterneren. Hij doet dat als volgt. Elke uiting kent hij een bepaalde functie toe. In tabel 1 staat van elke uiting beschreven welke taalhandeling daar plaats vindt. Achter ‘farmer’ of ‘worker’

(degene die aan de beurt is), staat tussen haakjes met een hoofdletter aangegeven welke taal wordt gebruikt. In uiting 8-10 zie je hoe de *worker* van Engels naar Swahili en vervolgens naar Lwidakho alterneert, om zijn afwijzing enigszins te verzachten.

Tabel 1: Schematische weergave van fragment 1

1	Farmer (L)	Indirect verzoek om geld, eerste poging
2	Worker (S)	Profiteert van indirectheid door te vragen om specificatie
3	Farmer (L)	Gaat verder op zijn verzoek uit 1
4	Worker (S)	Vraagt nogmaals, wat directer, om een specificatie
5	Farmer (L)	Andere versie van verzoek, tweede poging
6	Worker (S)	Vraagt voor derde keer om een specificatie
7	Farmer (L)	Geeft antwoord op de vraag van de worker
8	Worker (E)	Indirecte afwijzing versie 1
9	Worker (S)	Indirecte afwijzing versie 2
10	Worker (L)	Indirecte afwijzing versie 3
11	Farmer (L)	Indirect verzoek, derde poging
12	Worker (L)	Directe afwijzing
13	Worker (E)	Vervolg directe afwijzing

Hier is de sociale achtergrond een belangrijke factor bij het gebruik van meerdere talen. De status van zowel de *worker* als de *farmer* heeft invloed op de keuze voor de taal. Omdat de talen ook een bepaalde status hebben, kan de keuze voor de taal gemotiveerd worden door het doel van de spreker en de sociale en contextuele achtergrond (wat is hun sociale status en wat is het doel of de oorzaak van het gesprek?).

Het doel van het analyseren van de conversatie is meer te weten komen over de functies van bepaalde overgangen tussen talen in een conversatie. Dit wil ik ook gaan doen in mijn analyse.

2.3 Welke vragen stellen bij conversatieanalyse?

Naast het bestuderen van de grammaticale aspecten van code mixen is een belangrijke vraag rondom code mixen: waarom gaan tweetalige sprekers in een conversatie van de ene taal over op de andere taal? Om hier antwoord op te kunnen geven geeft Li Wei (1998) ons een aantal punten waar we op kunnen letten.

Een aantal extralinguïstische factoren (factoren die niets te maken hebben met de taal van de conversatie) zijn:

- Topic. Het onderwerp van een gesprek kan van invloed zijn op de keuze van de taal.
- Setting. De situatie waarin het gesprek plaats vindt kan van invloed zijn op de keuze van de taal.
- Relatie tussen gesprekspartners. Een gesprek tussen een leerling en leraar verloopt op een andere manier dan een gesprek tussen een kind en een ouder. Bijvoorbeeld in Zuid-Afrika, waar op school in het Engels wordt lesgegeven, is te zien hoe dat invloed heeft op de keuze voor de taal (Jacobs, 2006).
- Normen en waarden van de gemeenschap, wanneer sommige onderwerpen niet in een willekeurige taal aangesneden dienen te worden.
- Sociale, politieke en ideologische ontwikkelingen, wanneer bijvoorbeeld bepaalde bevolkingsgroepen een lagere status hebben.

Blom & Gumperz (1972) maken een onderscheid tussen 'situationeel code mixen' en 'metaforisch code mixen'. Bij situationeel code mixen wordt het mixen geactiveerd door een verandering in de situatie. Hierbij wordt de onderliggende gedachte aangenomen dat slechts één van beide talen geschikt is voor de situatie zoals die op dat moment is. Als de situatie verandert, moet de spreker zijn taalkeuze wellicht aanpassen opdat die het meest geschikt is voor de veranderde situatie. Bijvoorbeeld wanneer een gesprek tussen twee personen, dat in een bepaalde taal wordt gevoerd, wordt onderbroken door een derde persoon. Misschien moet de taal van het gesprek aangepast worden aan die derde persoon omdat die de taal bijvoorbeeld niet spreekt, of de taal niet wenst te spreken wegens een lagere of hogere sociale status.

Bij metaforisch code mixen wordt er gemixt terwijl de situatie hetzelfde is gebleven. De spreker is dan waarschijnlijk aan het mixen met een communicatief doel. Een spreker kan bijvoorbeeld een andere taal gaan spreken tegen de gesprekspartner om een gunst te verkrijgen. Om dit soort mixen te kunnen interpreteren hoor je als analist te weten wat in die situatie de meest geschikte taal zou zijn. Pas dan kun je een reden toekennen aan het mixen.

Auer (1984a) ziet 'situatie' als een interactief ontstaan fenomeen. Hij stelt dat sprekers aan de lopende band frames produceren voor achtereenvolgende activiteiten, waardoor weer nieuwe frames ontstaan. Op die manier wordt duidelijk dat elke uiting die een spreker doet, invloed heeft op de situatie. De

betekenis van het code mixen moet dan ook worden gezocht met behulp van de voorgaande en volgende uitingen van de sprekers.

Er zijn drie fundamentele punten waarop conversationeel code mixen wordt benaderd:

- Relevantie – laten zien dat code mixen betekenis heeft op een niveau dat relevant is voor de gesprekspartners. We kunnen er wel een hogere sociale functie aan verbinden, maar als die niet van betekenis is voor degene die de uiting heeft gedaan, zegt dat niet zo veel.
- Consequenties rondom / binnen de procedure – laten zien of en hoe extralinguïstische factoren determinerende consequenties hebben voor de conversationele interactie. 'Context is not something given a priori and influencing or determining linguistic details; rather it is shaped, maintained and changed by participants continually in the course of interaction.' (Auer, 1990, p.80) Zoals al werd uitgelegd is 'situatie' een subjectief begrip. Dat bepaalde contextuele factoren een vaste invloed hebben op een conversatie is geen vaststaand gegeven. Extralinguïstische factoren moeten daarom altijd onderzocht worden als ze effect hebben op de conversatie en de manier waarop de conversatie verloopt.
- Balans tussen sociale structuur en conversationele structuur – heeft te maken met het vorige punt. Het houdt in dat wij als onderzoekers niet moeten aannemen dat sprekers mixen om hun identiteit, attitudes, machtsverhoudingen en formaliteit te benadrukken, maar dat wij als onderzoekers moeten laten zien hoe dingen als identiteit, attitudes en relaties worden gepresenteerd, begrepen, geaccepteerd of afgewezen en veranderen in het proces van interactie.

Een manier om een conversatie te analyseren is het kijken naar elke uiting, wat er gebeurt in die uiting en hoe die in verband staat met de uiting ervoor en de uiting erna. Uiteindelijk kun je dan een abstracte versie maken van de interactie. In uiting 1 gebeurt dit, in uiting 2 gebeurt dat, waarop in uiting 3 zo wordt gereageerd. Li Wei geeft het volgende voorbeeld. Het is een gesprek tussen twee vrouwen, in het Engels en Kantonees. A is op zoek naar een T-shirt. B verkoopt T-shirts.

Fragment 2: Interactie tussen twee vrouwen, Li Wei (1998), p. 164-165

1 A	... you go (.) you got another one?
2 B	<i>Yatgo dou mou a?</i>
(‘THERE ISN’T EVEN ONE (THAT SATISFIES YOU)?’)
3 A	(2.0) <i>mou a</i> (.) they [look

- ('THERE ISN'T')
- 4 B [For who? *Waiman a?*
('IS IT WAIMAN?')
- 5 A *Hai a*
('YES')
- 6 B *Nigo le?*
('WHAT ABOUT THIS ONE?')

Na een analyse van dit fragment, waarin wordt gekeken wat er in elke uiting gebeurt, kunnen we een abstracte weergave maken, zoals in de tabel hier onder.

Tabel 2: Schematische weergave van fragment 2

Uiting	Spreker	Taal	Taalhandeling
1	A	Engels	Verzoek
2	B	Kantonees	Vraag 1
3	A	Kantonees / Engels	Antwoord 1
4	B	Engels / Kantonees	Vraag 2
5	A	Kantonees	Antwoord 2
6	B	Kantonees	Aanbod

Op deze manier wordt duidelijk dat dat B de voorkeur heeft voor Kantonees, en A zo ver krijgt ook Kantonees te spreken. Door heel kort Engels te gebruiken, maar in diezelfde uiting terug te gaan naar het Kantonees, krijgt zij A zo ver om in Kantonees verder te gaan. Deze methode wil ik gaan toepassen op mijn analyse van de data. Door te kijken of er wordt gemixt en of dit mixen samen valt met bepaalde taalhandelingen, hoop ik meer te weten te komen over de functies van het mixen.

2.4 Grammaticaal model (*insertioneel*)

Het Matrix Language Frame model is een belangrijke theorie in de wereld van code mixen. In deze paragraaf wordt uitgelegd wat het precies inhoudt.

2.4.1 MLF model

Het model van Carol Myers-Scotton (Myers-Scotton, 1993) houdt in dat er in het taalgebruik van een tweetalige spreker een ML (Matrix Language) en een (of meer) EL (Embedded Language) is (of zijn). De ML vormt het morfosyntactische frame voor de ML en EL, en bepaalt zodoende de grammaticale structuur. Het levert de functiemorfemen (*system morphemes*) en een deel van de inhoudsmorfemen. Functiemorfemen zijn bijvoorbeeld de meeste voorzetsels, lidwoorden, persoonlijke voornaamwoorden, functionele

suffixen of dergelijke functionele (deel-)woorden. In de ML worden elementen ingebed uit de EL, de EL levert alleen inhoudsmorfemen (*content morphemes*). Inhoudsmorfemen zijn onder andere zelfstandig naamwoorden, werkwoorden en bijvoeglijke naamwoorden. Er wordt uitgegaan van een asymmetrische verhouding tussen beide talen. De ML is meestal de dominante taal. Dit kan zo zijn vanwege bijvoorbeeld een hogere sociale status (zo heeft bijvoorbeeld in Kenia het Engels een hogere status dan het Swahili).

Er is wat kritiek op dit model, met onder andere betrekking tot het vaststellen van de ML. Twee criteria die leiden tot kritiek zijn:

- Kwantiteits-criterium: als de ML wordt vastgesteld op basis van de hoeveelheid morfemen die in die taal worden geuit, hoeveel morfemen moeten het dan minimaal zijn? Hoe zit het als er ineens volzinnen in de andere taal worden geuit, verschuift de ML dan? En in welke eenheid tel je de morfemen? Dat zou kunnen variëren van de hele dataset tot volzinnen.
- Morfeem-type criterium: er wordt geen duidelijke scheiding aangegeven tussen functiemorfemen en inhoudsmorfemen. Deze scheiding kan bovendien variëren per taal (Gardner-Chloros, 2009). Als reactie op dit minpunt bedachten Myers-Scotton en Jake (2000) het 4-M model. In dit model worden functiemorfemen gecategoriseerd naar vier typen. Deze sub-categorieën zouden direct gerelateerd zijn aan en geactiveerd worden door het proces van taalproductie. Daaruit volgt dat deze verschillende typen morfemen zich verschillend zullen gedragen tijdens het proces van code mixen. Het bewijs dat dergelijke morfemen het product zijn van mentale processen ligt in gevallen van code mixen waarin de functiemorfemen zich inderdaad anders gedragen. Er is echter nog geen bevestiging gevonden voor deze theorie.

Ondanks de minpunten van het MLF model blijft het een handig model om grote datasets mee te analyseren. Dit komt vooral van pas wanneer het gebruik van beide talen asymmetrisch is. Er is dan een duidelijke ML en EL aan te wijzen. Dit kan gedaan worden door het aantal morfemen / woorden / zinnen te tellen. Men kan verder onderscheid maken tussen inhoudsmorfemen en functiemorfemen. Als talen echter zeer sterk aan elkaar verwant zijn, kan het lastig zijn om te bepalen wat de ML en de EL is. Zowel grammatica als lexicon kunnen overlappen, en op dat moment is niet met zekerheid te zeggen dat bepaalde elementen vanuit de ene taal in de andere taal worden ingebed. Op dat gebied schiet dit grammaticale model te kort.

2.4.2 *Markedness Theory*

Een belangrijk onderdeel van het MLF model is de zogeheten Markedness Theory van Myers-Scotton (1993). Zij gebruikt 'ongemarkeerde keuze' om de verwachte keuze voor de taal te beschrijven en 'gemarkeerde keuze' om de onverwachte keuze voor de taal te beschrijven. Net zoals de keuze voor een taal verwacht of onverwacht kan zijn, kan code mixen ook verwacht of onverwacht zijn. Als het code mixen ongemarkeerd is, verwacht je een conversatie waarin veel wordt gemixt. Ongemarkeerd code mixen kom je vooral tegen in taalgemeenschappen of situaties waarin het normaal is om meerdere talen te gebruiken. Myers-Scotton geeft het voorbeeld van mensen uit Nairobi, die het spreken van Engels associëren met educatie en ontwikkeling en het daarom graag spreken in combinatie met hun eigen taal. Het feit dat zij code mixen is dus normaal, geaccepteerd en verwacht, en daarom ongemarkeerd. Voor gemarkeerd code mixen geeft Myers-Scotton het voorbeeld van Brussel, waar zowel Vlaams-Nederlands als Frans wordt gesproken. Daar kan gemixt worden om zich te distantiëren van de gesprekspartner om de eigen identiteit te benadrukken (divergent), of juist om toenadering te zoeken en de sociale afstand te verkleinen (convergent). Dit soort code mixen is gemarkeerd en dus onverwacht. Er zit dan een bedoeling achter.

2.5 *Papiamentu*

Mijn onderzoek gaat over code mixen in Nederlands en Papiamentu. Daarom bespreek ik hier de achtergrond van Papiamentu en enkele kenmerken van de taal.

2.5.1 *Achtergrond van het Papiamentu*

Het Papiamentu is een creooltaal. Een creooltaal is een taal die is ontstaan uit een mengvorm van verschillende talen. Het kwam voor op bijvoorbeeld plantages waar slaven werden ingezet. Deze slaven konden uit verschillende landen afkomstig zijn en spraken dus verschillende talen. Om te kunnen communiceren ontstond dan een pidgin, een zeer eenvoudige taal waarvan het lexicon afkomstig was uit meerdere talen, vaak zonder grammatica of met een zeer eenvoudige grammatica. Zodra nakomelingen een pidgin leren als moedertaal, is het een creooltaal. Tijdens dit proces wordt er steeds meer grammatica toegevoegd en wordt het lexicon aangevuld, totdat het een zelfstandig functionerende taal is die wordt doorgegeven aan de volgende generaties. Een creooltaal is dus een volwaardige taal met alle functies die een gewone taal ook heeft. Een pidgin heeft slechts een beperkte functie (Thomason, 2001).

Het gebied waar het Papiamentu de belangrijkste taal is bestaat uit de drie eilanden Aruba, Bonaire en Curacao, ook bekend als de ABC-eilanden of de Benedenwindse eilanden. Aruba werd in 1986 een onafhankelijk land binnen het Koninkrijk der Nederlanden. Curacao volgde in 2010. Bonaire is een speciale gemeente van Nederland. Samen met Curacao werd in dat jaar ook St. Maarten een onafhankelijk land. St. Maarten vormt met St. Eustatius en Saba de SSS-eilanden of Bovenwindse eilanden. St. Eustatius en Saba werden net als Bonaire speciale gemeenten van Nederland¹. Op de SSS-eilanden wordt het Papiamentu door een klein deel van de bevolking gesproken. De belangrijkste taal is daar het Creools Engels (Vedder & Kook, 2001).

Het Papiamentu is in de 17^e eeuw ontstaan op de Antillen en bevat invloeden uit het Spaans, Portugees, Nederlands, Engels en Afrikaans. In 1863 werd de slavernij afgeschaft, waarna veel van de toenmalige slaven op de eilanden bleven wonen en er een bestaan opbouwden. Vanaf 1900 kwamen er regelmatig Antillianen naar Nederland, veelal om de studie af te maken en/of om werk te zoeken. In 1999 woonden er bijna 100.000 Antillianen in Nederland (Vedder & Kook, 2001). Tegenwoordig wordt het Papiamentu gesproken op de Antilliaanse eilanden en door Nederlandse Antillianen onderling. Wel wordt het in Nederland bijna alleen gesproken in huiselijke kring, en beheerst de tweede generatie het Papiamentu over het algemeen minder goed dan de eerste generatie. Dit kan beïnvloed worden door het taalgebruik van de ouders en de mate waarin de kinderen over het algemeen in aanraking komen met sprekers van het Papiamentu (in bijvoorbeeld de vriendenkring of tijdens vakanties op de Antillen). Door Nederlandse Antillianen wordt het Papiamentu gezien als onderdeel van de eigen identiteit. Er wordt daarom wel vastgehouden aan regelmatig gebruik van Papiamentu in het persoonlijke leven. Op de Antillen wordt het Papiamentu als taal hoog gewaardeerd. Hoewel het Nederlands een officiële taal is op de ABC-eilanden, is het Papiamentu de taal die in het dagelijks leven het meest wordt gebruikt. Ook in de meeste formele situaties, zoals parlementaire vergaderingen, wordt het gebruik van de Nederlandse taal niet meer noodzakelijk geacht (Narain, 1991).

2.5.2 Kenmerken van de structuur van het Papiamentu

De onderstaande kenmerken van het Papiamentu en voorbeelden hiervan zijn afkomstig uit Vedder & Kook (2001) en Narain (1991).

- Tamelijk vaste woordvolgorde, namelijk Subject – Verbum – Object.
- Geen werkwoordsvervoegingen

¹ Website: www.rijksoverheid.nl, bezocht op 25 juni 2012

- Niet bij verschillende persoonlijke voornaamwoorden 'mi' / 'nos', 'mi ta kome' ('ik eet'), 'nos ta kome' ('wij eten').
- Niet bij tijd. De verschillende tijden worden aangeduid door verschillende bijwoorden aan het werkwoord vooraf te laten gaan. Bijvoorbeeld 'ta' / 'tabata', 'mi ta kome' ('ik eet') en 'mi tabata kome' ('ik at').
- Persoonlijk voornaamwoord gaat vooraf aan werkwoord, ook in vraagzinnen.
- Er is geen onderscheid tussen grammaticaal gender mannelijk en vrouwelijk.
- Er is maar één lidwoord: 'e', dit werkt voornamelijk als bepaald lidwoord en wordt alleen gebruikt als de aanwijzende betekenis benadrukt moet worden. Onbepaaldheid wordt meestal gerealiseerd door het lidwoord gewoon weg te laten.
- Aanwijzend voornaamwoord is 'aki' ('hier') of 'aya' ('daar'). Het zelfstandig naamwoord staat tussen het lidwoord en het aanwijzend voornaamwoord. 'E kas aki' ('Dat huis daar').
- Samengestelde woorden ontstaan door toevoeging of tussenvoeging van het woordje 'di'. 'Yabi di kas' betekent 'huissleutel'.
- Het Papiamentu bevat elementen van een toontaal. Sommige woorden kunnen van betekenis veranderen als de intonatie anders is. 'Papa', waarbij de intonatie van hoog naar laag gaat, betekent 'paus' of 'pap'. 'Papa' waarbij de intonatie van laag naar hoog gaat betekent 'vader'.
- Met achtervoegsels kunnen bepaalde woordsoorten worden gevormd. Bijvoorbeeld: 'toka' betekent 'bespelen van een muziekinstrument', 'tokamentu' betekent 'het bespelen' en 'tokadó' betekent 'muzikant'.
- Om aan te geven dat een zelfstandig naamwoord in meervoud is, wordt er 'nan' aan het woord geplakt. Zo betekent 'mucha' 'kind' en 'muchanan' 'kinderen'.
- Verschillen in taal tussen de eilanden Aruba, Bonaire en Curacao liggen met name in de intonatie, voor een deel in de woordenschat, en verder in het aantal achtervoegsels ('Papiamentu' op Aruba en 'Papiamentu' op Bonaire en Curacao)
- Spelling is etymologisch (op Aruba) of fonologisch (op Bonaire en Curacao). Op Aruba wordt bijvoorbeeld het Papiamentse woord voor 'geluk' geschreven als 'suèltu', op Bonaire en Curacao wordt het geschreven als 'suelto'.
- Invloed van
 - het Afrikaans ligt op het gebied van klanken en zinsbouw, dus op grammaticaal niveau.

- het Portugees/Spaans ligt vooral in abstracte begrippen, dus op lexicaal niveau.
- het Engels ligt vooral in technische en handelsbegrippen, dus op lexicaal niveau.
- het Nederlands ligt vooral in begrippen betreffende onderwijs en bestuur, dus op lexicaal niveau.
- Problemen voor Antillianen met het leren van Nederlands zijn gerelateerd aan
 - klank: geen onderscheid tussen lange en korte /a/. In het Papiamentu wordt dat onderscheid niet gemaakt. Andere klinkers kennen dat onderscheid wel.
 - correct gebruik van lidwoorden, aanwijzende voornaamwoorden, betrekkelijke voornaamwoorden en de persoonlijke voornaamwoorden 'hij' of 'zij'. Dit komt doordat deze onderdelen in het Papiamentu simpeler zijn gerealiseerd. Er is in Papiamentu bijvoorbeeld maar één lidwoord en dezelfde vorm voor 'hij'/'zij'.
 - vervoeging van werkwoorden, namelijk door overgeneralisatie en incongruentie. In het Papiamentu wordt het werkwoord niet verbogen, in het Nederlands wel. Vooral de onregelmatige werkwoorden kunnen problemen opleveren.
 - zinsbouw:
 - onjuist gebruik van hulpwerkwoorden. Vaak worden zij weggelaten of, in een later stadium, door elkaar gebruikt. Waar het Nederlands hulpwerkwoorden gebruikt om bijvoorbeeld tijd aan te geven, wordt in het Papiamentu alleen gebruik gemaakt van bijwoorden als 'ta' en 'tabata'. Het gebruiken en vervoegen van hulpwerkwoorden is dan een lastige omschakeling.
 - onjuist gebruik van 'er', ook dit woordje wordt vaak weggelaten en in een later stadium juist overmatig gebruikt.
 - inversie: het Papiamentu kent geen omdraaiing van onderwerp en werkwoord. Een voorbeeld: '... daarnet ik heb meneer gevraagd'.
 - nevenschikking, het tweede deel van de zin fungeert dan niet als zelfstandige zin. Er is geen vervoeging van het werkwoord en soms wordt het onderwerp weggelaten. Een voorbeeld: '... na zijn werk komt hij thuis of slapen'.

2.6 *Eerder onderzoek naar code mixen in Nederlands / Papiamentu*

Er is nog niet veel onderzoek gedaan naar code mixen in het Nederlands en Papiamentu. Eigenlijk het enige onderzoek dat is gedaan, specifiek gericht op taalvermenging van Nederlands en Papiamentu, is het onderzoek van Muysken, Kook en Vedder (1996), 'Papiamento/Dutch code-switching in bilingual parent-child reading'. Zoals de titel al omschrijft gaat dit onderzoek over code mixen door moeders en kinderen tijdens het voorlezen. In dit onderzoek concentreerden zij zich op de volgende drie punten: 1. hoe het mixen in relatie stond tot de vaardigheid in beide talen, 2. de structurele eigenschappen van het mixen en 3. of er aanwijzingen waren voor taalverandering door ontlening. Hun resultaten waren als volgt, dat 1. intrasententieel code mixen karakteristiek is voor sprekers die in beide talen zeer vaardig zijn, 2. het mixen was vooral insertioneel met Papiamentu als de basistaal en 3. de Nederlandse woordjes die de moeders in hun Papiamentse uitingen hadden ingebed, zouden voor de kinderen makkelijk door kunnen gaan als Papiamentse woorden. Er was een reële kans dat die woorden leenwoorden werden in de volgende generatie. Er zou dan dus inderdaad taalverandering optreden. Het soort mixen dat plaats vindt volgens Muysken, Kook en Vedder is dus insertioneel en intrasententieel. Kook en Vedder (2001) zeggen nog over dit onderzoek dat de motivatie van de moeders om te mixen niet heel duidelijk is. Zij hebben een analyse uitgevoerd op de woordsoorten die gemixt werden, waaruit bleek dat vragende voornaamwoorden, voegwoorden en bijvoeglijke naamwoorden in beide talen werden gebruikt. Wel constateerden zij dat telwoorden, hoewel ook in beide talen gebruikt, meer in het Nederlands voorkwamen dan in het Papiamentu. Dit kan wijzen op bewust mixen ter bevordering van de resultaten op school.

Er is in dit artikel onderzoek gedaan naar mixen in Nederlands en Papiamentu in een andere setting dan waar dit onderzoek over gaat. Bovendien waren de opnames niet van spontane conversaties, dus de relevantie van dit onderzoek is beperkt. Wel zou ik naar aanleiding van de resultaten van dit onderzoek kunnen verwachten dat het soort mixen wat ik vind insertioneel en intrasententieel is.

2.7 *Typen code mixen: Intrasententieel / Intersententieel / Extrasententieel / Interspreker*

Er kan op verschillende plaatsen in de zin overgegaan worden naar de andere taal.

- Intrasententieel: binnen de zin
 - *'Je prends mijn fiets'*
- Intersententieel: tussen zinnen
 - *'Would you like a cup of tea? Of liever een kop koffie?'*
- Extrasententieel: buiten de zin / discourse markers (elementen zonder echte inhoudelijke betekenis)
 - *'Alors, kom je nog?'*
- Interspreker: tussen beurten
 - A: *'Would you like a cup of tea?'* B: *'Ik heb liever een kop koffie'*

Interspreker mixen lijkt op intersententieel mixen, met als verschil dat de interactie een rol speelt bij interspreker mixen. Bij interspreker mixen wordt er wel tussen zinnen gemixt, maar ook tussen beurten. A zegt iets in taal 1, B zegt iets in taal 2 en A zegt weer iets in taal 1. In dit geval zou er al twee keer gemixt zijn. B reageert in een andere taal op A. A reageert weer in een andere taal op B. Overigens hoeft interspreker niet altijd intersententieel te zijn. Een spreker kan bijvoorbeeld andermans zin afmaken in een andere taal dan waar de zin in begonnen is.

In al het grammaticaal georiënteerde onderzoek dat tot nu toe is gepubliceerd is vooral gekeken naar intrasententieel code mixen. Omdat mixen binnen de zin gevolgen kan hebben voor de grammatica's van beide talen, is het voor taalkundigen het interessantst om daar naar te kijken. Het kan bijvoorbeeld gevolgen hebben voor de woordvolgorde. Je kunt je afvragen wat er gebeurt als taal A, die bijvoorbeeld een VSO woordvolgorde heeft, gemixt wordt met taal B, die bijvoorbeeld een SVO woordvolgorde heeft. Komen dergelijke gevallen voor? Wordt er de voorkeur gegeven aan een van beide woordvolgordes of hebben de sprekers een andere oplossing bedacht? Bij intrasententieel mixen kan de hoeveelheid woorden die worden gemixt variëren. In het voorbeeld *'je prends mijn fiets'* is de verhouding Frans op Nederlands gelijk. Er kunnen ook *single word switches* voorkomen. In dat geval wordt slechts één woordje gemixt in een zin, bijvoorbeeld *'ik prends mijn fiets'*.

2.8 Onderzoeksvragen

Uit de gelezen literatuur zijn een aantal thema's naar voren gekomen. Het type code mixen (interspreker, intersententieel, intrasententieel, extrasententieel, alternerend, insertioneel, congruente lexicalisatie) en de functie van het code mixen zijn de belangrijkste onderwerpen in mijn onderzoek. Ik kijk of er inter-, intra- of extrasententieel gemixt wordt of tussen beurten en of het alternerend of insertioneel mixen is. Daarnaast probeer ik via een conversatieanalyse te achterhalen of er bepaalde redenen

zijn aan te wijzen waarom de sprekers mixen. Omdat daar nog geen enkel beeld bij is, is mijn hoofdvraag:

Wat zijn de conversationele functies van het code mixen?

Subvragen

1. Hoe verloopt het code mixen in de conversatie? Hoe volgen de twee talen elkaar op / hoe wordt er gemixt? Interspreker, intra-, inter-, of extrasententieel? Alternierend of insertioneel?
2. Welke functies zijn hieraan te verbinden? Wat zijn de motivaties van de sprekers om te mixen? Discourse-gerelateerde alternantie, discourse-gerelateerde insertie of voorkeur-gerelateerd code mixen?
3. Wat is de rol van Nederlands en wat is de rol van Papiamentu? Zijn er specifieke functies die zich lijken voor te doen, gerelateerd aan een taal?

2.9 Hypothesen

Mijn hypothesen zijn:

- Wat betreft de theorie van Muysken: er wordt vooral gealterneerd. Ik denk namelijk dat uit mijn onderzoek zal blijken dat onder mijn proefpersonen het standaard is dat beide talen worden gebruikt. Je zou kunnen spreken van een kleine taalgemeenschap, waarin beide talen een stabiele, gelijke status hebben. Omdat de sprekers beide talen beheersen, kunnen zij makkelijk van het ene taalsysteem op het andere taalsysteem overstappen. Er is onderling wel verschil in de mate waarin de sprekers beide talen beheersen. De tweede generatie spreekt het Nederlands waarschijnlijk beter dan de eerste generatie, omdat zij al van jongs af aan in Nederland is opgegroeid, in tegenstelling tot de ouders. Omgedraaid geldt dat de ouders het Papiamentu waarschijnlijk beter spreken dan hun kinderen, aangezien zij op Curacao zijn opgegroeid en pas daarna naar Nederland zijn gekomen. Het Nederlands is dus voor hen de T2 en het Papiamentu de T1. Deze verschillen in taalvaardigheid zullen echter de effectieve communicatie niet beïnvloeden.
- Het is lastig te voorspellen welk type mixen er het meest zal plaats vinden. Als mijn eerste hypothese klopt en het mixen is vooral alternierend, kan het mixen alsnog zowel intrasententieel als intersententieel of interspreker zijn. Zolang de spreker maar volledig overgaat op het andere taalsysteem, is het alternantie. Voor nu is dus alles mogelijk. Wel zou ik verwachten dat het mixen vooral

intersententieel of interspreker is, omdat ik bij intrasententieel mixen vooral insertie verwacht van één of twee woorden per keer.

- Wat betreft de theorie van Auer: het mixen is vooral voorkeur-gerelateerd, want mijn proefpersonen zijn allen bekend met beide talen en geschiedenis en cultuur van beide taalgemeenschappen, dus de Nederlandse cultuur en de Antilliaanse cultuur. Het zal voor mijn proefpersonen niet nodig zijn om discourse-gerelateerd te mixen. De belangrijkste motivatie zal waarschijnlijk liggen in de voorkeur voor een taal omdat de spreker die taal beter beheerst.
- Wat betreft de theorie van Myers-Scotton, het Matrix Language Frame model en de Markedness Theory: Nederlands is de dominante taal, want het is de taal die de proefpersonen die in Nederland geboren en opgegroeid zijn het beste spreken. Het code mixen is ongemarkeerd, want het is in een huiselijke situatie normaal en geaccepteerd om beide talen te gebruiken waarmee de proefpersonen zijn opgegroeid, ook al is de dominante taal het Nederlands. Er zal dus voornamelijk Nederlands gesproken worden, maar er zal niemand vreemd opkijken als iemand in het Papiamentu begint te spreken.

3 Methode van onderzoek

In dit hoofdstuk wordt beschreven welke stappen zijn gezet om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden.

3.1 *Hoe worden de data verzameld?*

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden heb ik data verzameld binnen mijn persoonlijke omgeving. Een kennis van mij, geboren in Nederland, heeft Antilliaanse ouders. Zij spreken thuis Papiamentu en Nederlands. Ik heb van tevoren aan hem uitgelegd wat mijn onderzoek inhield en waar ik op uit was. Mijn informant, hierna RE genoemd, heeft op de verjaardag van zijn moeder meerdere geluidsopnames gemaakt van verschillende tweetalige gesprekken in het Nederlands en Papiamentu. Dit heeft hij gedaan door zijn telefoon op te laten nemen en af en toe op pauze te drukken. Er wordt dan niet meer opgenomen tot het moment waar hij weer op 'opnemen' drukt. Het complete geluidsfragment bedraagt ongeveer 50 minuten. Er is geen duidelijke scheiding tussen de verschillende opnames, omdat er in het geluidsfragment geen of slechts korte pauzes zijn. Het is alleen te horen aan het geluid op de achtergrond en af te leiden van het onderwerp waar het gesprek op dat moment over gaat. Het gevolg is dat ik veel tekst heb gekregen over verschillende onderwerpen. Op de opname zijn vier personen te horen: RE (mijn informant), JE (zijn broertje), PT (zijn vader) en MA (zijn moeder). Zelf was ik niet aanwezig bij het maken van de opname. De familie van RE wist niets van het onderzoek en is na de opname op de hoogte gebracht. Zij hebben toestemming gegeven voor het gebruik van de geluidsopname in mijn onderzoek.

3.2 *Proefpersonen*

De proefpersonen zijn RE en zijn familieleden, namelijk zijn beide ouders, PT en MA, en zijn jongere broertje JE. RE en zijn broertje zijn in Nederland geboren. Hun ouders zijn allebei geboren op Curacao. In 1988 zijn zij naar Nederland verhuisd om hun studie af te maken en om daarna hier werk te zoeken. Nederland was toen 'het land van mogelijkheden'. Beiden hebben een MBO diploma behaald. Om de drie jaar gaan zij terug naar Curacao voor een vakantie van vier à vijf weken. Tijdens deze vakanties bezoeken zij familie en vieren vakantie. Zij spreken dan veelal Papiamentu. Wanneer zij in Nederland zijn spreken zij thuis Nederlands en Papiamentu. Het broertje van RE spreekt beter Nederlands dan Papiamentu en spreekt bijna uitsluitend Nederlands met zijn familie. Het gevolg daarvan is dat zijn ouders ook meer Nederlands

gaan spreken thuis. Zijn ouders spreken onderling bijna uitsluitend Papiamentu. Met RE spreken zij zowel Nederlands als Papiamentu.

Om hun taalvaardigheid enigszins te kunnen meten heb ik RE gevraagd zichzelf en zijn familieleden een cijfer op een schaal van 1 – 10 te geven voor Nederlands en Papiamentu. Daaruit kwamen onderstaande cijfers:

	Papiamentu	Nederlands
PT (vader)	10	7
MA (moeder)	10	8
RE	9	9
JE (broertje)	6	8

Het geeft natuurlijk een subjectief beeld en het was vooral bedoeld om een indruk te krijgen. Interessant is dat JE zowel Papiamentu als Nederlands niet als moedertaal lijkt te beheersen, volgens RE. Blijft de vraag natuurlijk hoe goed iemand moet zijn in een taal om beoordeeld te worden als zijnde moedertaalspreker, en volgens welke criteria.

3.3 Transcriptie

Wat duidelijk moet worden uit de transcriptie is de manier waarop de interactie verloopt tussen de gesprekspartners. Wat is de stimulans die een spreker ertoe zet te mixen? Is het een reactie op de gesprekspartner en hoe reageert de gesprekspartner tijdens zijn beurt op het mixen? Ik let op pauzes, aarzelingen, herhalingen, het gebruik van meer talen door elkaar en dergelijke verschijnselen die mij meer kunnen vertellen over de manier waarop de gesprekspartners op elkaar inspelen.

RE heeft voor mij al heel veel op papier gezet tijdens het maken van de vertaling. De uitingen stonden voor een groot deel al op papier, soms de complete uiting en soms alleen enkele woorden. Mijn eerste stap was om dit zo veel mogelijk aan te vullen en te verbeteren, zodat ik op papier kreeg wat ik kon horen op de opname. Vervolgens heb ik geprobeerd zoveel mogelijk weer te geven hoe het gesprek verliep, door bijvoorbeeld de pauzes in het transcript te realiseren en overige geluiden. Ik heb hierbij gebruik gemaakt van de hulpmiddelen voor transcriberen zoals die worden beschreven in Mazeland (2003).

Ik heb onder andere de volgende conventies gebruikt:

- (1.5) een stilte met de duur van het aantal aangegeven seconden
- (.) een stilte korter dan 0.2 seconde
- tekst= er is geen waarneembare stilte tussen de beurten van de twee

=tekst	op elkaar volgende sprekers of tussen de op elkaar volgende beurten
[tekst	de twee sprekers beginnen tegelijkertijd
[tekst	
re::kken	de betreffende (mede-) klinker is opvallend langer dan normaal
°zacht°	relatief zacht uitgesproken uiting(sdeel).
()	spreker zegt iets wat de transcribeerder niet kan verstaan
<u>accent</u>	spreker zegt iets op relatief luide, duidelijke toon

3.4 *Wat wordt op welke manier geanalyseerd?*

Alvorens te beginnen aan de analyse worden de data geselecteerd die relevant zijn om uiteindelijk de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Ik ga dus op zoek naar de fragmenten waarin wordt gemixt binnen en tussen interactionele uitingen. Als eerste voer ik de volgende stappen uit:

1. Het transcript meerdere malen doorlezen.
2. Per uiting bepalen welke taal wordt gebruikt – bij deze stap kom ik meteen de uitingen waarin intrasententieel wordt gemixt tegen. Ik gebruik hiervoor geen programma om het aantal woorden te tellen maar loop handmatig het transcript door en bepaal per uiting wat de dominante taal is. Hierbij noteer ik niet het aantal woorden maar kijk slechts wat er in die uiting voorkomt. Als er alleen Papiamentu voorkomt, is het een uiting in 'P'. Als er alleen Nederlands voorkomt, is het een uiting in 'N'. Als er zowel Papiamentu als Nederlands in voorkomt, is het een uiting in 'N/P'. Dit kan mixen zijn in zowel Nederlands naar Papiamentu als Papiamentu naar Nederlands.
3. Het aantal uitingen per gespreksdeelnemer noteren en bepalen wat voor die deelnemer de dominante taal lijkt te zijn, volgens de theorie van Myers-Scotton (1993).
4. Analyseren hoe de gevallen van code mixen er uit zien. Welk type code mixen is het? Alternerend / insertioneel / congruente lexicalisatie? Hoe verlopen de uitingen waarin intrasententieel wordt gemixt? Wat gebeurt er bij intersententieel mixen? Zijn er gevallen van extrasententieel mixen? Betreft het vooral interspreker mixen?
5. Fragmenten selecteren die relevant zijn om te analyseren volgens de theorie van de conversatieanalyse. Met relevant bedoel ik dat er in het fragment gemixt wordt op een betekenisvolle manier in een interactie tussen twee of meer gesprekspartners (hoewel pas bij de analyse zal blijken of er echt betekenis zit achter het mixen). Bij het selecteren

kijk ik onder andere naar de lengte van het fragment, het aantal sprekers en het aantal gevallen van mixen.

6. Fragmenten analyseren volgens de strategie zoals deze wordt beschreven door Li Wei (1998), gebruik makend van de terminologie volgens Auer (1998).

Aan de hand van de analyse op het gebied van de grammatica en de conversatie wil ik de onderzoeksvragen beantwoorden en de hypothesen bespreken.

4 Analyse

In dit hoofdstuk wordt de volledige analyse besproken. Eerst wordt de taalkeuze per gespreksdeelnemer besproken. Van de vier sprekers wordt dus verteld hoeveel uitingen zij gedaan hebben per taal. Vervolgens bespreek ik welke typen code mixen er voorkomen. Daarna volgt de conversatieanalyse en als laatste bespreek ik of het vooral discourse-gerelateerde alternantie, discourse-gerelateerde insertie of voorkeur-gerelateerd code mixen betreft.

4.1 Taalkeuze per deelnemer

In onderstaande tabel staat beschreven hoe de verdeling is tussen het gebruik van Nederlands en het gebruik van Papiamentu. De bovenste helft van de tabel geeft per gespreksdeelnemer het aantal uitingen in het Nederlands, het aantal uitingen in het Papiamentu, het aantal uitingen waar binnen de uiting wordt gemixt en het aantal uitingen dat geen inhoudelijke betekenis bevat in het Nederlands of Papiamentu (zoals ‘hmm’, ‘do-do-do’, of wanneer iemand wordt aangesproken). Er zijn 641 uitingen gevonden in het transcript. In de onderste helft van de tabel worden de percentages gegeven van de taalkeuze per deelnemer. Zo is bijvoorbeeld 12% van alle door MA gedane uitingen in het Papiamentu uitgesproken.

Tabel 3: Verdeling van uitingen in Nederlands en Papiamentu

	RE	MA	JE	PT
Nederlands (494)	178	210	83	23
Papiamentu (89)	32	31	1	24
NL / Papiamentu (21)	17	3	-	2
Geen van beide (37)	16	14	4	3
Totaal (641)	243	258	88	52
% van totaal	38%	40%	14%	8%
Nederlands	73%	81%	94%	44%
Papiamentu	13%	12%	1%	48%
NL / Papiamentu	7%	1%	-	2%
Geen van beide	7%	6%	5%	6%

Enige toelichting bij tabel 3: met ‘uiting’ wordt elke interactionele eenheid bedoeld zoals die in de dataset onder elkaar staan. Per uiting staat minstens de naam van de spreker er voor. Soms staan er meerdere uitingen van dezelfde spreker onder elkaar. Er is voor gekozen om dat zo te doen als er tussen de uitingen een hoorbare pauze is (van minder dan een seconde). De

spreker zou onderbroken kunnen worden op dat punt, om maar zo te zeggen. NL/Papiamentu betekent dat in die uiting zowel Nederlands als Papiamentu wordt gebruikt. Dit kan zowel in de richting van Nederlands naar Papiamentu zijn als andersom. Er is voor gekozen om dit niet apart te documenteren omdat het aantal gevallen waarin dit voorkomt gering is.

Uit de tabel komt duidelijk naar voren dat Nederlands de dominante taal is voor RE, MA en JE. Nederlands zou hier dan de ML zijn, volgens de theorie van Myers-Scotton. Het Papiamentu is dan de EL, waaruit elementen worden ingebed in het Nederlands. Hier kom ik nog op terug in paragraaf 4.3, waarin ik de aard van het mixen bespreek (alternerend, insertioneel of congruente lexicalisatie).

PT gebruikt zowel het Nederlands als het Papiamentu in bijna gelijke mate. Het Papiamentu krijgt de overhand met 48% van alle uitingen, tegen 44% Nederlandse uitingen. De hoeveelheid uitingen die PT gedaan heeft is echter geringer dan bij de andere sprekers, dus de vraag is hoe relevant deze bevindingen zijn. Volgens de theorie van Myers-Scotton is het in ieder geval lastig te bepalen wat de ML is, omdat de verhouding van het Nederlands ten opzichte van het Papiamentu niet asymmetrisch is, gezien het aantal uitingen dat PT heeft gedaan in Nederlands en het aantal in Papiamentu.

4.2 *Intrasententieel, intersententieel, extrasententieel of interspreker mixen?*

In mijn data wordt zowel intrasententieel als intersententieel gemixt. Ik zal hieronder een aantal voorbeelden bespreken.

Fragment 3: Intersententieel/intrasententieel mixen in Nederlands en Papiamentu, dataset p. 4

MA	<i>JE</i> doe even normaal
MA	Bel henkie tra un afspraak ku henki <i>'Bel Henkie en maak een afspraak met Henkie'</i>
JE	En <i>RE</i> dan?
RE	Tra un afspraak pa nos dos no, ki falta bu? <i>'Maak een afspraak voor ons beide dan, waar heb je last van'</i>
JE	Ja (.) voor wanneer?
MA	Voor wanneer?
RE	Ja, mino sa <i>'Ja dat weet ik niet'</i>

In fragment 3 wordt er gesproken in achtereenvolgens Nederlands, Papiamentu, Nederlands, Papiamentu, Nederlands, Nederlands,

gevallen van mixen zijn, andere woorden zijn dat niet. Zij worden hieronder besproken.

Fragment 5: Mixen in Nederlands en Papiamentu, dataset p.1

PT **() that strobami e ta para din portal**
'Het stoort mij als je ze bij de deur zet'

In fragment 5 gaat het mij om het woordje 'that'. Volgens Jennifer is dit een Papiaments woord. Het is dus geen mixen, hoewel het lijkt alsof een woord uit een andere taal is ingebed in een zin die verder in het Papiamentu is.

Fragment 6: Mixen in Nederlands en Papiamentu, dataset p. 1

PT **Asanaki bo ta -----,moein bo ta buska bo**
kamer ba bo bai
'Je kunt net zo goed naar een kamer zoeken zodat je weg kan gaan'

In fragment 6 gaat het mij om het woordje 'kamer'. Volgens Jennifer is dit wél code mixen. Het Papiamentse woord voor 'kamer' is 'kamber'. In dit geval is PT dus wel intrasententieel aan het code mixen. Een Nederlands woord wordt ingebed in een zin die verder in Papiamentu is.

Fragment 7: Mixen in Nederlands en Papiamentu, dataset p. 4

MA **Bel Henkie tra un afspraak ku Henkie**
'Bel Henkie en maak een afspraak met Henkie'

In fragment 7 wordt het woord 'afspraak' er door Jennifer van verdacht een leenwoord te zijn, maar zij durfde het niet met zekerheid te zeggen. In het (online) woordenboek³ is het woord 'afspraak' niet terug te vinden als zijnde een Papiaments woord. Ik ga er daarom vanuit dat dit intrasententieel code mixen is.

Fragment 8: Mixen in Nederlands en Papiamentu, dataset p. 6

RE **E guy aya nan**
'Die gozer daar'

Jennifer vindt het woordje 'guy' een twijfelgeval. De ene mogelijkheid is dat 'guy' een leenwoord is uit het Engels. In dat geval is RE niet aan het mixen. De andere mogelijkheid is dat er 'gai' wordt bedoeld, wat 'haan' betekent. Dit wordt ook wel gebruikt als 'vriendje'. 'Galiña' betekent 'vriendinnetje'. Het zou kunnen dat dit woord vroeger dus werd gebruikt voor 'partner', en dat

³ Website: www.majstro.com, bezocht op 21 juni 2012

het tegenwoordig geïnterpreteerd kan worden als 'gozer'. Ook als dat het geval is, is RE dus niet intrasententieel aan het mixen.

Fragment 9: Mixen in Nederlands en Papiamentu, dataset p.13

PT **Kibra bo smoel**
'Ik sla je mond kapot'

Het woordje 'smoel' is hoogstwaarschijnlijk bedoeld als een Papiaments woord. Het woord voor 'mond' is officieel 'boka', 'smoel' is wat groffer. De vertaling is wel gewoon 'mond', maar we zouden het kunnen vergelijken met het Nederlandse woord 'bek'. In dit geval wordt er dus ook niet intrasententieel gemixt. Op deze zin ga ik nog dieper in, maar dan in verband met de uitingen die aan deze zin vooraf gaan en erop volgen. Dan wordt de conversatie geanalyseerd. Dat staat allemaal in paragraaf 4.4.

Fragment 10: Mixen in Nederlands en Papiamentu, dataset p.14

MA **E tata dronken no?**
'Hij was dronken hé?'

MA Hij was toch dronken?

MA **Weis ta tin dronken no?**
'En Weis was toch ook dronken?'

In fragment 10 is MA aan het code mixen. Volgens Jennifer is het Papiamentse woord voor dronken 'fuma' of 'be bí'. Dit is dus intrasententieel code mixen.

Fragment 11: Mixen in Nederlands en Papiamentu, dataset p. 14

PT **Bon ta haña JE nun bia aki din, e ta drumi riba
kama ku su laptop**
*'Jij, je helpt nooit mee, je gaat naar je kamer toe
met je laptop'*

MA **JE bai wak riba e kos pa e mucha nan di korsow
ta online no**
*'JE, kijk eventjes of die kinderen van Curacao
online zijn dan'*

JE **Si (.) si**

In dit fragment gaat het mij om de woorden 'laptop' en 'online'. Dit zijn relatief nieuwe woorden in het lexicon van elke taal, dus ook in het Papiamentu. Jennifer geeft aan dat er geen officieel ander woord voor is in het Papiamentu. Het zullen beide dus waarschijnlijk leenwoorden zijn. In dat geval wordt hier dus niet gemixt.

Fragment 15: Intrasententieel mixen in Nederlands en Papiamentu, dataset p. 12

RE Papa heb je gezien wat ik aan **tio** Stanley heb
 gegeven?

'oom'

In fragment 15 zien we insertie van het element 'tio' in een verder Nederlandse zin. Wat ik mij kan voorstellen is dat hier een discoursegerelateerde insertie plaats vindt, omdat RE zich zijn oom Stanley altijd herinnert als 'tio Stanley'. Omdat hij gewend is hem zo te noemen, noemt hij hem ook zo in een Nederlandse conversatie. Een andere mogelijkheid is dat het vergeleken kan worden met een eigennaam.

Fragment 16: Intrasententieel mixen in Nederlands en Papiamentu, dataset p. 13

PT **Bu ta bin aki din** en begint meteen te vragen,
 mama mag ik drinken, mama mag ik eten
'Je komt hier zitten'

In fragment 16 is de eerste deelzin in Papiamentu en de rest van de zin in het Nederlands. Wel is het een nevenschiktelijke zin. Het gedeelte na 'en' is een hoofdzin met als bijzonderheid dat het onderwerp is weggelaten. Het onderwerp wordt alleen in het eerste deel van de zin gerealiseerd in het Papiamentu, 'bu', en is dus ook geldig in het tweede deel van de zin, wat in het Nederlands is.

Dit zijn in mijn data bijna alle (3% van het totale aantal uitingen) uitingen waarin binnen de zin wordt overgegaan op de andere taal. Er is nog een aantal gevallen waarin intrasententieel wordt gemixt, maar dit gebeurt dan alleen met het woordje 'si' in plaats van 'ja', alvorens over te gaan op het Nederlands. Zoals ik ook al zei bij het voorbeeld 'ja, mino sa', lijken deze gevallen van mixen meer op extrasententieel mixen.

In Muysken, Kook en Vedder (1996) wordt een onderzoek beschreven naar codewisselen in Nederlands en Papiamentu in conversaties tussen moeders en kinderen (zie theoretisch kader). Over dat onderzoek haal ik graag even het volgende citaat aan uit het artikel wat Vedder en Kook (2001) er later nog over hebben geschreven: 'Uit deze studies blijkt dat er binnen zinnen veelvuldig van taal wordt gewisseld, maar niet tussen zinnen. Binnen zinnen die qua structuur en woordkeuze voornamelijk Papiamentu zijn, worden Nederlandse woorden gebruikt.' (Vedder & Kook, 2001, p. 187) Dit is dus een conclusie die afwijkt van wat ik vind in mijn data. In mijn data komen slechts

enkele relevante gevallen van intrasententieel code mixen voor. Er wordt beduidend meer intersententieel of interspreker gemixt dan intrasententieel. De gevallen van extrasententieel code mixen zijn uitingen waarin 'si' of 'ja' achter een zin in de andere taal wordt geplakt.

4.3 *Alternantie, insertie of congruente lexicalisatie?*

Aangezien het Nederlands en het Papiamentu zowel qua grammatica als qua lexicon niet bijzonder dicht bij elkaar liggen, sluit ik congruente lexicalisatie uit.

Ik zie in de gevallen van intrasententieel code mixen inserties van elementen uit de ene taal in de andere taal, zoals in fragment 7 'bel Henkie tra un afspraak ku Henkie'. Het woordje 'afspraak' wordt ingebed in een zin die verder in Papiamentu is. Ook de gevallen van extrasententieel code mixen zijn eerder insertioneel dan alternerend. De spreker gaat niet volledig over op het andere taalsysteem om 'si' achter een Nederlandse zin te kunnen plakken.

Waar interspreker of intersententieel wordt gemixt, dus waar tussen de beurten of tussen de zinnen wordt overgestapt op de andere taal, wordt gealterneerd. De spreker gaat dan volledig over op het andere taalsysteem. Alternantie komt het meeste voor.

4.4 *Conversatieanalyse*

Ik ga in deze paragraaf een zestal fragmenten analyseren door uiting voor uiting te kijken wat er gebeurt. Van het fragment maak ik een schematische weergave, waarin elke uiting abstract wordt weergegeven. Dan kijk ik of er wordt gemixt en of dit samenvalt met bepaalde taalhandelingen. Na het bespreken van alle fragmenten, kijk ik in paragraaf 4.5 of er over het algemeen vooral discourse-gerelateerde alternantie, discourse-gerelateerde insertie of voorkeur-gerelateerd code mixen plaats vindt.

Fragment 17: Dataset eindwerkstuk Nederlands, p. 1

1	RE	Hablief? Hablief? <i>'Wat wat?'</i>
2	JE	Dat komt ehh uw zo weer naar buiten hoor
3	RE	Wat?
4	PT	Bon ta mira to ba kana akidin ku nan? <i>'Zie je niet wat je doet als je hier mee rond loopt?'</i>
5	JE	Ja
6	RE	Si <i>'Ja'</i>
7	PT	Tera?

- ‘Modder?’*
- 8 RE Wat moet ‘ie dan doen?
- 9 JE Nee
- 10 RE Wat moet ‘ie dan doen
- 11 MA *JE!*
- 12 PT **() that strobami e ta para din portal**
‘Het stoort mij als je ze bij de deur zet’
- 13 RE **Dikon?**
- 14 MA Papa praat met *JE*
- 15 RE **Si mi sa, pero dikon?**
‘Ja dat weet ik, waarom?’
- 16 JE Ja, waarom?
- 17 MA Hij komt hier in de woonkamer met zijn veiligheidsschoenen
- ()
- 18 RE Ja dan moet *JE* dat gewoon doen, klaar.
- 19 JE Dan moet papa eh het dan maar schoon gaan maken hé
- 20 MA Nee, *JE*, dan ()
 (Gelach)
 (2.0)
- 21 PT **Asanaki bo ta -----,moein bo ta buska bo kamer ba bo bai**
‘Je kunt net zo goed naar een kamer zoeken zodat je weg kan gaan’
- 22 JE Nee (1.0) nog lang niet
 (2.0)
- 23 JE Ik laat je nog lang niet met rust, papa
- 24 RE Hm. Schattig

Van fragment 17 kunnen we een schematische weergave maken zoals Li Wei dat heeft laten zien.

Tabel 4: Schematische weergave van fragment 17

Uiting	Spreker	Taal	Taalhandeling
1	RE	P	Vraag in algemeen
2	JE	NL	Reactie op PT
3	RE	NL	Herhaling vraag uit 1
4	PT	P	Vraag aan JE
5	JE	NL	Antwoord op PT
6	RE	P	Antwoord op PT
7	PT	P	Vraag aan JE
8	RE	NL	Vraag in algemeen
9	JE	NL	Antwoord op PT
10	RE	NL	Herhaling vraag uit 8
11	MA	-	Roept naam van JE

12	PT	P	Geeft aan wat hem ergert
13	RE	P	Vraagt waarom hij zich daaraan ergert
14	MA	NL	Antwoord op RE
15	RE	P	Vraag aan MA
16	JE	NL	Dezelfde vraag aan MA
17	MA	NL	Antwoord
18	RE	NL	Reactie op antwoord
19	JE	NL	Reactie op antwoord
20	MA	NL	Reactie op reactie van JE
21	PT	P	'Voorstel' aan JE
22	JE	NL	Negatief antwoord
23	JE	NL	Herhaling antwoord
24	RE	NL	Reactie op antwoord van JE

We zien in deze schematische weergave van fragment 17 dat RE wisselt van Papiamentu naar Nederlands. In 3 herhaalt hij in het Nederlands de vraag die hij in 1 in het Papiamentu stelde. Dat kan een reactie zijn op JE die in het Nederlands tussendoor komt, of omdat hij geen antwoord krijgt op zijn vraag. In 4 spreekt PT JE aan in Papiamentu, waarop RE ook weer in Papiamentu reageert. Hij lijkt dus mee te gaan met zijn gesprekspartners. Als MA in 14 hem in het Nederlands aanspreekt, reageert hij eerst nog in Papiamentu. Daarna stapt hij ook over op het Nederlands. Zijn taalkeuze is dus als volgt: P-NL-P-NL-NL-P-P-NL-NL. De taalhandelingen die hij daarmee uitvoert zijn als volgt: P: vraag -NL: herhaling van de vraag -P: antwoord op PT -NL: vraag -NL: herhaling van de vraag -P: vraag aan PT -P: vraag aan MA -NL: reactie op MA -NL: reactie op JE. Het feit dat hij eerst een vraag stelt in het Papiamentu en daarna de vraag herhaalt in het Nederlands, geeft aan dat dit waarschijnlijk discourse-gerelateerde alternantie betreft. Hij krijgt geen antwoord op zijn vraag en past daarom zijn taal aan. Alsnog krijgt hij dan geen bevredigend antwoord op de vraag, maar dat heeft waarschijnlijk ook te maken met het feit dat hij geen primaire deelnemer is aan de conversatie. Die vindt voornamelijk plaats tussen PT en JE, of in ieder geval is dat de bedoeling van PT. Over discourse-gerelateerde alternantie zeg ik meer in paragraaf 4.5.

Het voordeel van deze schematische weergave is dat ik heel snel kan zien in welke mate beide talen gebruikt worden en hoe ze elkaar afwisselen. Daarnaast kan ik zien welke spreker welke taal gebruikt. Het is in een gesprek met vier sprekers lastig om de interactie vast te leggen. In dit fragment heeft PT het voornamelijk tegen JE, maar RE komt er tussendoor, waar MA weer op reageert.

Fragment 18: Dataset eindwerkstuk Nederlands, p. 11

- 1 MA **Poo poo?**
 'Poepen?'
- 2 PT **Binta nan abou pa e bai poo poo**
 'Hij ging het eerst weggooien en daarna poepen'
- 3 RE **Hablief** wat doet 'ie?
 'Sorry?'
- 4 JE Helemaal niks
- 5 PT Hij ging het eerst weggooien, zijn handen wassen en daarna poepen (Incomplete zin, lastig vertalen)
- 6 PT Ga weg doe je ding en kom dan terug, ga maar lekker poepen (Incomplete zin, lastig vertalen)
- 7 PT **E ta holé masha stinki mis broe**
 'Het stinkt gigantisch'
 (Gelach)
 ()
- 8 RE Sowieso niets kan mij verslaan, dat weet ik zeker
- 9 RE Als ik ei heb gegeten, niets kan mij verslaan
- 10 RE Hé papa? (Lacht)
- 11 PT **Webu blanku spul abou**
 'Jij gebruikt alleen witte eieren'
- 12 MA Oh nee
- 13 RE **Ai si**, ik heb ei op
 'Jawel hoor'

Van fragment 18 kunnen we de volgende schematische weergave maken.

Tabel 5: Schematische weergave van fragment 18

Uiting	Spreker	Taal	Taalhandeling
1	MA	P	Vraag
2	PT	P	Antwoord
3	RE	P/NL	Dezelfde vraag als MA
4	JE	NL	Antwoord
5	PT	P	Antwoord
6	PT	P	Antwoord
7	PT	P	Antwoord
8	RE	NL	Bewering
9	RE	NL	Bewering
10	RE	NL	Vraag (om bevestiging / reactie)
11	PT	P	Tegenargument / bewering
12	MA	NL	Ontkenning
13	RE	P/NL	Tegenargument

- 2 MA **E bolo di kijo?**
'MA mag ik een ook een stuk taart krijgen?'
'Wat is er met de taart?'
- 3 PT **Mani ora bo ta donu e chiki nan bolo**
'Zoals net je geeft de kleine stukjes taart'
- 4 MA **PT bo ké bolo bo ta haña**
'PT wil je meer taart? Dan kan je het krijgen'
- 5 JE Mama mag ik wat te drinken?
- 6 MA **JE lata ba atra.. bo mi ta... palabra maloe ku bo**
'Door je gedrag gaan mensen slechte woorden tegen je gebruiken'
- 7 JE Voor papa pak je het, voor RE pak je het maar voor mij niet
- 8 MA **No bisa asina JE**
'Zo moet je het niet zeggen, JE'
- 9 JE Is het niet zo?
- 10 PT Je hebt al gekregen
- 11 JE Maar het is wel zo
- 12 PT Het is niet zo
- 13 PT **Bu ta bin aki din** en begint meteen te vragen, mama mag ik drinken, mama mag ik eten
'Je komt hier zitten'
- 14 PT **Mi ta sinta aki nan, anto ki ta kumé un snechi di pan, mi no ta bise e koi, e no ta lanta pa mi, abo si**
'Ik zit hier en ik eet een brood en ik doe niet zo maar voor mij staat ze niet op, en voor jou wel'
- 15 PT **Moeh bo ta kida ketu**
'Daarom kun je beter stil zijn'
- JE (Lacht)
- 16 JE Van mij houdt ze en van jou niet
- 17 PT **Danki joh bo ta miré asina**
'Gelukkig zie je het zo'
- 18 MA **Kana mira na un buriku**
'Loop maar zo weg als een ezel'

Van fragment 20 kunnen we de volgende schematische weergave maken.

Tabel 7: Schematische weergave van fragment 20

Uiting	Spreker	Taal	Taalhandeling
1	PT	P	Verzoek
2	MA	P	Vraag om specificatie
3	PT	P	Antwoord
4	MA	P	Instemming
5	JE	NL	Verzoek aan MA
6	MA	P	Afwijzing
7	JE	NL	Argument voor verzoek / stelling
8	MA	P	Ontkenning
9	JE	NL	Vraag / stelling
10	PT	NL	Ondersteuning voor afwijzing van MA
11	JE	NL	Benadrukt eigen stelling
12	PT	NL	Ontkent stelling
13	PT	P/NL	Beschrijft gedrag JE
14	PT	P	Vergelijkt gedrag met eigen gedrag
15	PT	P	Gebruikt dat als ondersteuning afwijzing
16	JE	NL	Gebruikt vergelijking tegen PT
17	PT	P	Geeft discussie op
18	MA	P	

In dit fragment gebruikt MA alleen Papiamentu tegen haar zoon. PT gebruikt voor een groot deel Papiamentu maar mixt er ook wat Nederlands door in uiting 10, 12 en 13. Vanaf uiting 14 gebruikt hij alleen Papiamentu om zijn zoon te wijzen op zijn gedrag. JE gebruikt nog steeds alleen Nederlands, hoewel hij zijn ouders prima kan verstaan. De motivatie voor beide ouders om Papiamentu te blijven gebruiken kan liggen in de behoefte om hun zoon duidelijk te maken dat zijn gedrag niet door de beugel kan. In dit geval zou het dus divergent mixen zijn. Terugkijkend naar fragment 17 zien we dat JE daar ook door PT wordt berispt op zijn gedrag. In fragment 17 om de rommel die hij maakt, in fragment 20 om zijn gedrag, door beide ouders. Beide keren wordt hij berispt in Papiamentu. Eventueel zou de keuze voor de taal hier dus samen kunnen hangen met opvoedkundige intenties, maar om hier zeker van te kunnen zijn zouden meer data verzameld moeten worden.

Wat terug komt in dit fragment is ten eerste: dat PT de voorkeur heeft voor het spreken van Papiamentu en ten tweede dat JE de voorkeur heeft voor het spreken van Nederlands. MA zou normaal ook over gaan op het Nederlands maar 'steunt' in deze situatie PT en blijft dus ook Papiamentu spreken.

Fragment 21: Dataset eindwerkstuk Nederlands, p.13

1 PT Wat ben je aan het doen?

2	RE	Afwassen
3	JE	Hij is de goeie zoon (Gelach)
4	MA	Geef het aan mij, geef het aan mij
5	PT	E ta keda tera e tajo, kedu bai, jeñe e baki jin jin <i>'Hij blijft maar borden wegzetten, borden wegzetten totdat er veel afwas is'</i>
6	JE	Doe weg, RE doe weg
7	MA	JE, wak bon kon bo ta hoesa bu snuit <i>'JE kijk uit hoe je je mond gebruikt'</i>
8	JE	Doe weg
9	JE	Ik ga weg. Ik voel me niet meer veilig bij jullie.
10	MA	Kan je iets voor mij
11	PT	Kibra bo smoel <i>'Ik sla je mond kapot'</i>
12	JE	Ik heb geen mond maar een smoe:l
13	MA	Stronjo, stronjo hende <i>'Rare rare mensen'</i>

Van fragment 21 kunnen we de volgende schematische weergave maken.

Tabel 8: Schematische weergave van fragment 21

Uiting	Spreker	Taal	Taalhandeling
1	PT	NL	Vraag aan RE
2	RE	NL	Antwoord op vraag uit 1
3	JE	NL	Stelling
4	MA	NL	Verzoek aan RE
5	PT	P	'Verwijt' aan JE
6	JE	NL	Verzoek aan RE
7	MA	P	Waarschuwing aan JE
8	JE	NL	Verzoek aan RE
9	JE	NL	Reactie op algemene situatie
10	MA	NL	Begint verzoek aan JE
11	PT	P	'Dreigement' aan JE
12	JE	NL	Antwoord op 'dreigement'
13	MA	P	Commentaar op algemene situatie

In fragment 21 wordt er veel gecommuniceerd naar alle kanten en dus tussen verschillende gesprekspartners. Alle aanwezigen zijn deelnemers aan hetzelfde gesprek, er is geen eenduidige interactie tussen twee bepaalde

sprekers. MA en PT reageren erg op JE, die daar weer op reageert. JE spreekt weer alleen Nederlands, terwijl zijn ouders voornamelijk Papiamentu gebruiken. In uiting 10 begint MA aan een verzoek aan JE. Dit doet zij in het Nederlands, misschien omdat zij dan eerder een positief effect bereikt dan wanneer zij dit in Papiamentu zou doen. Zij wordt echter onderbroken waardoor de situatie verdwijnt waarin zij een verzoek zou kunnen doen.

Wederom zien we dat JE wordt aangesproken op zijn gedrag en dat dit in Papiamentu gebeurt. Eerst gebeurt dat in uiting 5, waarin PT een soort verwijt maakt aan het adres van JE. Vervolgens wordt JE gewaarschuwd door MA in uiting 7. Vervolgens wordt JE nog 'bedreigd' (op humoristische toon). Dit gebeurt dus allemaal in Papiamentu, en JE reageert op alles in het Nederlands. De eerste vijf uitingen in het fragment zijn in het Nederlands, waarin alle vier de sprekers een keer aan de beurt komen. Deze uitingen concentreren zich echter op datgene wat RE aan het doen is, namelijk afwassen. Er is dus misschien een relatie tussen de keuze voor de taal en de persoon die daar het meest mee samenhangt. Als het om RE gaat wordt er voor Nederlands gekozen. Als het om JE gaat, wordt er Papiamentu gekozen. Dit zou wel opvallend zijn, omdat juist JE zo duidelijk de voorkeur geeft aan Nederlands. Dat zou echter ook weer een motivatie kunnen zijn voor de ouders om Papiamentu te gebruiken, zodat JE de taal niet verleert. Om met zekerheid te zeggen dat dit verband er is, is het echter noodzakelijk dat er meer data worden verzameld.

Fragment 22: Dataset eindwerkstuk Nederlands, p. 13-14

1	MA	Welke dag?
(Gelach)
2	MA	Di kon bo ta hari?
<i>'Waarom lach je zo?'</i>
3	JE	Zomer carnaval
4	MA	Que pasa?
5	JE	'K heb geen mond maar een smoel
6	MA	Kin a bisa asina?
<i>'Wie heeft dat gezegd?'</i>
7	JE	Raily
8	MA	Ta porko e ta anto?
<i>'Is het een varken dan?'</i>
9	MA	Waarom
10	MA	Gaat het goed?
11	PT	... rabi nan kobé (rest onduidelijk)

Vertaling door informant: Op een

- gegeven moment ging het goed en
 daarna zag hij mensen op hun handen
 lopen
- 12 MA **E tata dronken no?**
'Hij was dronken hé'
- 13 MA Hij was toch dronken?
- 14 MA **Weis ta tin dronken no?**
'En Weis was toch ook dronken?'
- 15 JE Ja iets minder
- 16 MA **Ki e di? In tin boka, smoel e tin?**
*'Wat zei hij? Hij heeft geen mond maar
 een smoel?'*
- 17 MA **PT ki falto bo?**
'PT waar heb je last van?'
- 18 PT **E ko ta traño**
'Het is toch vreemd'
- ()
- 19 PT (Eerste stuk onduidelijk door gelach) **Hando
 PT, mi ta sinta aki, mira tur hende nan, e
 hende ta kana riba nan kabe**
*'Hij zei van PT, ik zat daar heel rustig en
 toen zag ik mensen die liepen op hun
 handen'*
- (Gelach)
- 20 MA Je hebt rare vrienden
- 21 MA Mensen die mensen op hun hoofden zien
 lopen
- 22 MA Die andere heeft een smoel

Van fragment 22 kunnen we de volgende schematische weergave maken.

Tabel 9: Schematische weergave van fragment 22

Uiting	Spreker	Taal	Taalhandeling
1	MA	NL	Vraag 1
2	MA	P	Vraag 2
3	JE	NL	Antwoord op vraag 2
4	MA	P	Vraag 3
5	JE	NL	Antwoord 2, onduidelijk op welke vraag
6	MA	P	Vraag 4
7	JE	-	Antwoord 3, op vraag 4
8	MA	P	Vraag 5
9	MA	NL	Begin van vraag 6
10	MA	NL	Vraag 7

11	PT	P	Legt iets uit
12	MA	P	Vraag 8
13	MA	NL	Herhaalt vraag 8
14	MA	P	Vraag 9
15	JE	NL	Antwoord op vraag 9
16	MA	P	Vraag 10
17	MA	P	Vraag 11
18	PT	P	Begin van antwoord
19	PT	P	Antwoord / uitleg
20	MA	NL	Commentaar
21	MA	NL	Commentaar
22	MA	NL	Commentaar

In dit fragment probeert MA er achter te komen waar alle lol op is gebaseerd. Het zinnetje 'Ik heb geen mond maar een smoel' stamt uit een grappige anekdote, waar de gespreksdeelnemers het op dat moment over hebben. MA probeert door vragen te stellen meer informatie te krijgen over de anekdote, die PT voor een deel aan het vertellen is. Zij stelt de vragen deels in het Nederlands (uiting 1, 9, 10, 13) en deels in Papiamentu (uiting 2, 4, 6, 8, 12, 14, 16, 17), en geeft naderhand commentaar in het Nederlands op de vertelde anekdote. Kenmerkend voor het taalgebruik van MA in dit fragment is dat zij de vragen snel herhaalt, vaak in de andere taal. Bijvoorbeeld in uiting 12-14, waar ze een vraag stelt in Papiamentu, de vraag in 13 herhaalt in het Nederlands, en vervolgens nog een vraag stelt in Papiamentu. Ze krijgt haar antwoorden van JE en PT. JE antwoordt, zoals verwacht, in het Nederlands, in uiting 3, 5 en 15. In uiting 7 geeft JE ook een antwoord, maar dat is een eigenaam. Van PT krijgt ze antwoorden in uiting 11, 18 en 19. PT spreekt alleen maar Papiamentu. Wat ik heel opvallend vind, is dat MA continu in de andere taal reageert op degene die de voorgaande uiting deed. Als JE iets in het Nederlands zegt, reageert zij in het Papiamentu. Als PT iets in het Papiamentu zegt, reageert zij in het Nederlands. Verder gaat ze over op de andere taal als ze haar eigen vraag herhaalt zonder dat er iemand tussendoor is gekomen. Het is dus eigenlijk zowel discourse-gerelateerd alterneren als voorkeur-gerelateerd code mixen. Daarover ga ik nu nog wat meer zeggen.

4.5 *Discourse-gerelateerde alternantie, discourse-gerelateerde insertie of voorkeur-gerelateerd code mixen?*

Na het bespreken van de bovenstaande fragmenten kan nog de vraag gesteld worden onder welk type code mixen dit alles valt, volgens de theorie van Auer. In het Theoretisch kader heb ik drie types besproken: discourse-gerelateerde alternantie, discourse-gerelateerde insertie en voorkeur-

gerelateerd code mixen. Het eerste, discourse-gerelateerd alterneren, houdt in dat men een oplossing zoekt voor een communicatief probleem. Wanneer men bijvoorbeeld niet wordt verstaan door de ander, kan men er voor kiezen een andere taal te gebruiken. In mijn data ben ik geen communicatieve problemen tegen gekomen die te maken hadden met het niet begrijpen van iets wat de ander zei. Alle sprekers konden elkaar verstaan, of zij nou Nederlands of Papiamentu spraken. Wat wel is voorgekomen, is dat een spreker overging op de andere taal om een vraag te herhalen. RE deed dat bijvoorbeeld in fragment 17. Het kan zijn dat hij dit deed om de aandacht te krijgen. Het communicatieve probleem is hier dat er niet wordt gereageerd op zijn vraag. De eerste oplossing die voorhanden lijkt te liggen is de vraag te herhalen in de andere taal, in de hoop dat het opvalt. Ook MA probeert helderheid te krijgen door haar vragen in beide talen te herhalen. Dat doet ze in fragment 22.

Discourse-gerelateerde inserties zijn inserties van elementen die kennis oproepen van de culturele context van de (andere) taal en cultuur. Hierbij kun je kijken of de insertie relevant is voor de spreker om meer helderheid te verschaffen. Als je naar de context kijkt waar de uiting in voorkomt, weet je of dat nodig is. In mijn data zou de insertie van 'tio' in 'Papa heb je gezien wat ik aan tio Stanley heb gegeven' kunnen dienen om kennis van de context van de Papiamentse cultuur op te roepen.

Voorkeur-gerelateerd code mixen houdt in dat de gesprekspartners onderhandelen over de taalkeuze. Daarbij kan men toenadering zoeken (convergent mixgedrag) of zich distantiëren (divergent mixgedrag). Er wordt in mijn data regelmatig onderhandeld over de taal die de sprekers zullen aanhouden, voornamelijk omdat JE geen Papiamentu wil spreken. Omdat in die gevallen JE Nederlands blijft gebruiken, is de keuze aan zijn gesprekspartner of diegene ook Nederlands gaat spreken, of het Papiamentu blijft spreken. In het ene fragment schakelt de gesprekspartner inderdaad over op het Nederlands, zoals in fragment 19, waar MA in Papiamentu begint maar overstapt op het Nederlands zodra JE in het Nederlands op haar reageert. De andere keer wordt er vastgehouden aan Papiamentu, zoals in fragment 20. JE onderbreekt de interactie die tussen zijn ouders in het Papiamentu plaats vindt met een verzoek in het Nederlands. Zijn moeder blijft in de rest van het fragment Papiamentu tegen hem gebruiken waarbij ze hem enigszins terecht wijst. Zijn vader schakelt kort over op het Nederlands, maar gaat uiteindelijk ook weer verder in het Papiamentu. Op deze manier vindt regelmatig enige onderhandeling plaats tussen verschillende gesprekspartners. Vaak zie ik dat men vrij makkelijk meegaat met de ander. Als het gesprek in het Nederlands plaats vindt, maar iemand zegt iets in het

Papiamentu, gaat de gesprekspartner vaak ook over op Papiamentu, zoals MA die RE in het Papiamentu herhaalt als hij 'un or' zegt in plaats van 'één uur' (dataset, p.5). Wel schakelen beide partners vrij vlug weer terug op het Nederlands, dat toch de dominante taal blijft. Over het algemeen zie ik dus convergent mixgedrag.

5 Conclusie

In dit hoofdstuk worden aan de hand van de analyse de onderzoeksvragen beantwoord en de hypothesen bekeken op geldigheid. Verder wordt er in de discussie besproken waarom het allemaal wel of niet klopte.

5.1 Beantwoording onderzoeksvragen

Subvragen

1. Hoe verloopt de conversatie? Hoe volgen de twee talen elkaar op / hoe wordt er gewisseld? Intra-, inter-, extrasententieel of interspreker? Alternerend of insertioneel?

Het Nederlands is absoluut de dominante taal voor de sprekers RE (73% van de uitingen in het Nederlands), JE (94% van de uitingen in het Nederlands) en MA (81% van de uitingen in het Nederlands). Voor PT is het Nederlands niet met zekerheid de dominante taal (44% van de uitingen in het Nederlands). Uit de analyse is gebleken dat het code mixen voornamelijk intersententieel verloopt. Voor een deel, bij ongeveer 10% van het totaal aantal uitingen, verloopt dit als interspreker code mixen. Er zijn 21 gevallen waarin binnen de uiting wordt gemixt, oftewel in 3% van het totaal aantal uitingen wordt intrasententieel gemixt. Het extrasententiële mixen beperkt zich tot uitingen waarin 'ja' of 'si' of 'ai si' wordt toegevoegd aan een uiting die verder in de andere taal is gerealiseerd. Er wordt voornamelijk gealterneerd. De spreker gaat hierbij van het ene taalsysteem over op het andere taalsysteem.

2. Welke functies zijn hier aan te verbinden? Wat zijn de motivaties van de sprekers om te mixen? Discourse-gerelateerde alternantie, discourse gerelateerde insertie of voorkeur-gerelateerd code mixen?

Er is zowel discourse-gerelateerde alternantie als discourse-gerelateerde insertie als voorkeur-gerelateerd code mixen waargenomen. Discourse-gerelateerde alternantie kan gevonden worden in de communicatieve doelen om aandacht te trekken van de andere sprekers. RE mixt daarom Nederlands en Papiamentu door vragen te herhalen in beide talen. Ook MA doet dat om duidelijkheid te krijgen. Discourse-gerelateerde inserties zijn er niet veel te vinden. Er is het voorbeeld van 'tio Stanley'. Wat wel regelmatig voorkomt is een taalonderhandeling over de keuze voor de taal. Dit is voorkeur-gerelateerd code mixen. De belangrijkste oorzaak hiervan ligt bij JE, die weigert om Papiamentu te spreken. Hij zal dus altijd in het Nederlands reageren als zijn gesprekspartners Papiamentu tegen hem spreken. Dit leidt

tot onderhandelingen. De motivatie om te mixen kan dus liggen in het willen trekken van aandacht, de voorkeur hebben voor een bepaalde taal, zich willen distantiëren of iemand terecht wijzen. De functies van het mixen hebben hiermee te maken, ze moeten het doel bewerkstelligen. De functie van het mixen is dan dus het trekken van aandacht, er voor zorgen dat de ander de taal spreekt van jouw voorkeur, etc.

3. Wat is de rol van het Papiamentu en wat is de rol van het Nederlands? Zijn er specifieke functies aan te wijzen die gerelateerd zijn aan een bepaalde taal?

Als het taalgebruik wordt bekeken van elke spreker en daar een bepaalde functie aan wordt gekoppeld, kunnen we zeggen dat het Papiamentu in sommige gevallen wellicht gebruikt wordt om opvoedkundige kwesties af te handelen. Het Papiamentu is namelijk de taal die het meest gebruikt wordt in de discussies tussen JE en zijn ouders. Zijn ouders gebruiken dan Papiamentu, JE zelf gebruikt Nederlands. Om dit met zekerheid te kunnen zeggen is echter eerst meer onderzoek nodig. Het Papiamentu wordt verder vooral gebruikt tussen MA en PT, maar daar is geen specifieke functie aan toe te kennen. Het Nederlands wordt in diverse situaties gebruikt. Er is dan ook geen specifieke functie naar voren gekomen die alleen bij het Nederlands zou kunnen optreden.

Hoofdvraag: wat zijn de conversationele functies van het code mixen?

Uit de analyse van de data is gebleken dat het code mixen voornamelijk intersententieel en altemnerend verloopt en dat het vooral de functies heeft van *aandacht trekken, duidelijkheid verschaffen en onderhandelen over de taalkeuze*. Dit gebeurt voornamelijk door discourse-gerelateerde alternantie en voorkeur-gerelateerd code mixen.

5.2 Hypothesen

Dan worden nu de hypothesen besproken.

- Mijn hypothese wat betreft de theorie van Muysken: er wordt vooral gealterneerd, want uit het onderzoek zou blijken dat onder de proefpersonen het de standaard is dat beide talen worden gebruikt.

Uit de analyse is gebleken dat er inderdaad vooral alternantie plaats vindt. Het is inderdaad de gewoonte om in de thuissituatie van de proefpersonen zowel Nederlands als Papiamentu te gebruiken. De ouders onder elkaar spreken voornamelijk Papiamentu. Een conversatie met JE verloopt voornamelijk in Nederlands. Beide talen worden behandeld als aparte

taalsystemen en worden weinig door elkaar gebruikt. Deze hypothese klopt dus.

- Mijn hypothese wat betreft het type code mixen dat het meest plaats zou vinden was lastig. Alternantie zou zowel intersententieel als intrasententieel plaats kunnen vinden. Omdat ik bij intrasententieel mixen vooral insertie verwachtte van één of twee woorden per keer, ging ik er wel vanuit vooral intersententieel en interspreker mixen te vinden.

Alle soorten mixen zijn voorgekomen, maar intersententieel mixen kwam inderdaad het meeste voor. Bovendien was ongeveer 10% van het totaal aantal uitingen een geval van interspreker mixen, waarbij de spreker dus in de andere taal reageerde op de voorgaande uiting. Intrasententieel mixen kwam voor in slechts 3% van het totaal aantal uitingen. Deze hypothese klopt dus.

- Mijn hypothese wat betreft de theorie van Auer: het mixen zou vooral voorkeur-gerelateerd zijn, want de proefpersonen zijn allen bekend met beide talen en geschiedenis en cultuur van beide taalgemeenschappen, dus de Nederlandse cultuur en de Antilliaanse cultuur. Het zou voor mijn proefpersonen niet nodig hoeven zijn om discourse-gerelateerd te mixen. De belangrijkste motivatie zou waarschijnlijk liggen in de voorkeur voor een taal omdat de spreker die taal beter beheerst.

Zowel discourse-gerelateerde alternantie als voorkeur-gerelateerd code mixen kwamen regelmatig voor in de data. Discourse-gerelateerde inserties werden inderdaad amper waargenomen. Ik had in de hypothese meer rekening kunnen houden met de communicatieve functies die zich laten zien door het mixen. Daardoor zou ik de discourse-gerelateerde alternantie voorspeld kunnen hebben. Wel kwam het voorkeur-gerelateerde code mixen dus regelmatig voor, dankzij JE's weigering om Papiamentu te spreken. Deze hypothese klopt voor een deel.

- Mijn hypothese wat betreft de theorie van Myers-Scotton, het Matrix Language Frame model en de Markedness Theory: Nederlands zou de dominante taal zijn, want het is de taal die de proefpersonen die in Nederland geboren en opgegroeid zijn het beste spreken. Het code mixen zou ongemarkeerd zijn, want het is in een huiselijke situatie normaal en geaccepteerd om beide talen te gebruiken waarmee zij zijn opgegroeid, ook al is de dominante taal het Nederlands. Er zou waarschijnlijk dus voornamelijk Nederlands gesproken worden, maar

er zou niemand vreemd opkijken als iemand in het Papiamentu begon te spreken.

De Matrix Language, of basistaal, is inderdaad het Nederlands, die voor drie van de vier proefpersonen duidelijk de dominante taal is. Voor PT is het niet zeker of het Nederlands de dominante taal is, omdat de Nederlandse uitingen niet in een overtuigende meerderheid aanwezig zijn. Het code mixen is inderdaad ongemarkeerd. Er zijn geen reacties gekomen van proefpersonen waaruit bleek dat diegene het vreemd vond dat zijn of haar gesprekspartner in die situatie mixte. Deze hypothese klopt dus ook.

5.3 *Discussie*

De vier hypothesen die ik had opgesteld klopten bijna allemaal. De hypothese rondom discourse-gerelateerde alternantie, discourse-gerelateerde insertie en/of voorkeur-gerelateerd code mixen klopte voor een deel. Waarom klopte die hypothese voor dat ene deel niet? Ik heb waarschijnlijk niet genoeg rekening gehouden met de wisselwerking tussen de verschillende deelvragen. Door de functies te bestuderen van het code mixen kwam ik tevens meer diversiteit tegen in het soort mixen. Waarom de andere hypothesen wel mooi klopte is waarschijnlijk te danken aan de gelezen literatuur, een beetje logisch nadenken en alle hulp die is verleend bij het tot stand komen van dit onderzoek, door o.a. Jacomine Nortier.

Eén van de lastigste dingen van dit onderzoek vond ik de conversatieanalyse, door het feit dat er vier gesprekspartners waren in plaats van twee, zoals dat in de literatuur altijd zo was, in de voorbeelden. Als er slechts twee sprekers zijn, kun je heel goed zien hoe er op elkaar wordt gereageerd. Als er vier sprekers zijn, is het lastig om te zien waar echt een communicatieve bedoeling achter zit, en wat ruis is. Bijvoorbeeld in het eerste fragment wat ik analyseerde in paragraaf 4.4, fragment 17, is de conversatie eigenlijk tussen PT en JE. RE komt er echter voortdurend tussendoor en er is inmenging van MA. Om dan uit te zoeken hoe de uitingen op elkaar inspelen is erg lastig. Wat een grondige analyse misschien makkelijker zou maken is een video-opname in plaats van slechts een geluidsopname. De dynamiek in de conversatie zou misschien makkelijker te volgen zijn wanneer men de gezichten kan zien die ook daadwerkelijk bij de conversatie betrokken zijn. De moeilijkheid hiervan is dat de conversatie dan misschien minder spontaan is, vanwege de aanwezigheid van de een camera.

Wat de betrouwbaarheid van dit onderzoek beïnvloed kan hebben is het feit dat de vertaling van het Papiamentu aan een ander overgelaten moest worden, wegens mijn afwezige kennis van die taal. Dat ik Jennifer kon

betrekken bij bepaalde twijfelgevallen, waardoor ik dit niet aan mijn informant hoefde te vragen, kwam daarom wel heel goed uit. Als onderzoeker wil je niet te veel afhankelijk hoeven zijn van je eigen proefpersonen.

Bibliografie

- Auer, P. (1998). Introduction. In P. Auer, *Code-Switching in Conversation* (pp. 1-24). London: Routledge.
- Gardner-Chloros, P. (2009). *Code-switching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jacobs, I. (2006). *Codewisseling als contextualisering*. Utrecht.
- Kouwenberg, S., & Murray, E. (1994). *Papiamentu*. München: Lincom Europa.
- Mazeland, H. (2003). *Inleiding in de conversatieanalyse*. Bussum: Coutinho.
- Muysken, P. (2000). *Bilingual Speech. A Typology of Code-Mixing*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Muysken, P., Kook, H., & Vedder, P. (1996). Papiamentu/Dutch code-switching in bilingual parent-child reading. *Applied Psycholinguistics*, 485-505.
- Myers-Scotton, C. (1993). *Duelling Languages*. Oxford: Clarendon Press.
- Narain, G. (1991). De Antillianen en Arubanen. In J. J. de Ruiter, *Talen in Nederland* (pp. 17-42). Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Sankoff, Poplack, & Vanniarajan. (1991). The empirical study of code-switching. *Network on Code-Switching and Language Contact: Papers for the Symposium on Code-Switching in Bilingual Studies: Theory, Significance and Perspectives*, 181-206.
- Thomason, S. G. (2001). *Language contact. An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Vedder, P., & Kook, H. (2001). Papiamentu. In G. Extra, & J. J. de Ruiter, *Babylon aan de Noordzee* (pp. 175-186). Amsterdam: Bulaaq.
- Wei, L. (1998). The 'why' and 'how' questions in the analysis of conversational code-switching. In P. Auer, *Code-switching in Conversation* (pp. 156-176). London: Routledge.